

23—28 november

Debatter m. m.

Fredagen den 23 november

Sid.

Svar på interpellation av herr Hanson, Per-Olof, ang. flyktingproblemen	3
---	---

Tisdagen den 27 november

Svar på interpellationer:

av herr Nyman om inlärningsmaskiner	8
av herr Elowsson, Nils, ang. behörighetsreglerna för konsulenter hos hushållningssällskapen	11

Interpellationer:

av herr Nilsson, Ferdinand, ang. den danska exporten av jordbruksprodukter till Sverige, m. m.	12
av herr Hjorth om en revision av församlingsindelningen	13

Onsdagen den 28 november

Om åtgärder mot personalbristen inom sjukvården, m. m.	15
Landsbygdens avfolkning	31
Om en intensifierad hemsamaritverksamhet	37

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 28 november

Sid.

Statsutskottets utlåtande nr 171, om inrättande av en professur i geriatric	15
— nr 172, ang. professur i funktionell rättsvetenskap	15
— nr 173, om utredning rörande demografisk forskning och undervisning	15
— nr 174, om studiebidrag och stipendier till elev vid ej statsunderstödd folkhögskola	15
— nr 175, ang. kommunernas återbetalningsskyldighet för statsbidrag till lärarbostäder	15
— nr 176, om statsbidrag till uppförande av simanläggningar vid skolor	15
Bankoutskottets utlåtande nr 35, ang. ändrad lydelse av 2 och 5 §§ förordningen om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.	15
Andra lagutskottets utlåtande nr 42, ang. ändring i familjebidragsförordningen	15
Tredje lagutskottets utlåtande nr 42, ang. undantagande av vissa skogskörslor från bestämmelserna om yrkesmässig biltrafik	15
— nr 43, om bestämmelser angående högsta tillåtna spänningsvariationer vid eldistribution	15
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 51, om åtgärder för tillgodoseende av personalbehovet inom de sociala och medicinska vårdområdena, m. m.	15
— nr 52, ang. landsbygdens avfolkning och angående vissa landsbygdsproblem	31
— nr 53, om en intensifierad hemsamaritverksamhet	37

Fredagen den 23 november

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Justerades protokollet för den 16 innevarande månad.

Upplästes tre till kammaren inkomna ansökningar, vilka voro så lydande:

Till riksdagens första kammare

Undertecknad anhåller om tjänstledighet från riksdagsarbetet från och med den 28 november tills vidare för fullgörande av uppdrag vid Svenska FN-delegationen i New York.

Stockholm den 23 november 1962.

Ulla Lindström

Till riksdagens första kammare

För deltagande i OECD:s ministermöte i Paris får jag härmed anhålla om tjänstledighet från riksdagsarbetet för tiden den 27—den 29 november 1962.

Stockholm den 22 november 1962.

Gunnar Lange

Till riksdagens första kammare

Härmed får jag för tiden den 26 november—den 1 december 1962 vördsamt anhålla om den ledighet från uppdraget såsom första kammarens sekreterare, som till följd av militärtjänstgöring nämnda tid erfordras.

Stockholm den 23 november 1962.

K.-G. Lindelöv

De begärda ledigheterna beviljades, beträffande fru Lindström för den tid, som åtginge för uppdragets fullgörande.

Ang. flyktingproblemen

Statsrådet fru LINDSTRÖM, som tillkännagivit, att hon hade för avsikt att

vid detta sammanträde besvara herr Per-Olof Hansons interpellation angående flyktingproblemen, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Per-Olof Hanson har till utrikesministern riktat följande interpellation:

»Vilka åtgärder ämnar den svenska regeringen vidtaga med anledning av rekommendation nr 329 rörande den tionde verksamhetsberättelsen avgiven av FN:s höga kommissariat för flyktingärenden, vilken antogs av Europarådets rådgivande församling i september 1962?»

Eftersom jag är föredragande för de flyktingfrågor, som ankommer på utrikesdepartementet att handlägga, har interpellationen överlämnats till mig för besvarande.

Sverige tillhör de tjugofem stater, som ingår i exekutivkommittén för FN:s flyktingkommissaries verksamhet, och har i denna kommitté ofta tillfälle att framföra synpunkter på flyktingsituationen och på sättet att gripa sig an med aktuella problem på området. Från svensk sida har sålunda upprepade gånger, senast i maj detta år, understrukits att Sveriges regering och folk är angelägna att avvecklingen av flyktinglägren slutföres så snart som möjligt. Som svar på den svenska representantens fråga i våras upplystes från flyktingkommissariatet att 1 200 personer lämnat lägren under de första månaderna 1962 och att det i april fanns ca 7 350 personer kvar i lägren i Europa.

Sverige lämnar årligen ett bidrag på 600 000 kronor till flyktingkommissariens allmänna verksamhet, vartill kommer att under de senaste åren extra bidrag vid ett par tillfällen lämnats till arbetet bland de algeriska flyktingarna. Eftersom den större delen av kommissariens budget användes till »gamla» flyktingar, användes följaktligen större

Ang. flyktingproblemen

delen av det svenska bidraget för detta ändamål.

Utöver sina kontanta bidrag har Sverige lämnat flyktinghjälp in natura. Ett betydande antal »gamla» flyktingar har sålunda under årens lopp överförts till Sverige och beretts en ordnad tillvaro här. Under 1961 överfördes 1 300 personer. Det kan vidare nämnas att intagningen till vårt land av en kontingent om 600 personer f. n. håller på att slutföras och att beslut kan väntas om att under förra hälften av nästa år överföra ytterligare ca 500 flyktingar. Vid uttagning av flyktingar görs alltid först en genomgång av de »gamla» flyktingar, som kan vara villiga och lämpliga att lämna lägren och etablera sig i Sverige. Lämplighetskraven är mycket liberala. En prioritering har skett av tbc-sjuka och på annat sätt handikapade flyktingar. Sverige har härvidlag gått i täten. För närvarande torde ca 20 procent av de till Sverige överflyttade flyktingarna ha ett fysiskt handicap av något slag. Normalt mottages också flyktingarnas familjer, oberoende av förekommande handicap hos de anhöriga. Erfarenheten visar att anpassningen i Sverige brukar gå bra. Vi kommer även i fortsättningen att mottaga flyktingar efter dessa riktlinjer.

Sverige medverkar alltså sedan länge aktivt — inte minst med sådan naturhjälp — till avveckling av de flyktingproblem i Europa, som faller inom flyktingkommissariens mandat. Huruvida flyktingkommissariens senaste program för lösning av kvarstående flyktingproblem i Europa kommer att föranleda någon ökning av de svenska kontantbidragen är jag f. n. icke beredd att yttra mig om. Kontanthjälp och naturhjälp måste ses som en helhet. Flyktingkommissariatets arbete har emellertid alltid haft ett positivt stöd från svensk sida. Vid FN:s innevarande generalförsamling hör Sverige till de länder, som för fram förslag om förlängning av flyktingkommissariens mandat, när nuvarande mandatperiod utlöper med utgången av år 1963.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Tillåt mig först att tacka statsrådet för svaret på min interpellation. Det är kanske som sig bör att jag också ber om överseende med att jag inte var riktigt underkunnig om den gällande arbetsfördelningen inom utrikesdepartementet, men adressaten nåddes ju i alla fall.

Jag tycker att det var värdefullt att få den här redogörelsen för vad som har pågått på detta område under senare år och inte minst den överblick vi har fått av vad som gjorts från svenskt håll. Det är väl bara rättvist att säga att jämför man med vad som har gjorts på andra håll är den svenska insatsen ingalunda obetydlig. Jag noterar med tillfredsställelse upplysningen att man förbereder överförande hit av ytterligare ett 500-tal flyktingar.

Den direkta anledningen till att jag interPELLERADE var ju, som framgår av interpellationen, att FN:s flyktingkommissariat har utarbetat ett projekt för att kunna slutgiltigt reglera det från andra världskriget återstående flyktingproblemet och att Europarådet har väddjat till ministerkommittén om stöd för denna plan. Som jag har framhållit i interpellationen skulle genomförandet av kommissariatets plan kräva i runt tal en fördubbling av de bidrag som hittills har utgått ifrån medlemsnationerna.

Nu hör det ju till vanligheten, när man få en interpellation besvarad, att man antingen avger nöjdförklaring eller förklarar sig ha missnöjesanledning. Jag vill säga att något direkt svar på min fråga har jag inte fått, att de upplysningar som lämnats inte kan fattas som ett svar, så som jag hade ställt frågan. Det heter att statsrådet för närvarande icke är beredd att uttala sig om huruvida någon ökning av det svenska kontantbidraget kommer att ske. Uttalandet innebär inget löfte om någon ökning men heller inget besked om att det inte kommer att ske någon ökning. Får jag gå litet vidare i texten och fråga så: Får jag fatta det därpå följande uttalandet att kontanthjälp och naturhjälp måste

ses som en enhet såsom en antydan att en ökning av den svenska insatsen förberedes eller i varje fall allvarligt övervägs?

I interpellationssvarets sista mening lämnas upplysning om att Sverige tillhör de länder som har framlagt förslag om att man skall förlänga flyktingkommissariatets mandatperiod. Jag vill hälsa den upplysningen med den allra största tillfredsställelse, eftersom det ju har varit en del diskussion om detta. Det skulle säkert vara olyckligt ur många synpunkter om dess verksamhet nu skulle avbrytas, särskilt som nya och stora flyktingproblem dyker upp. Även om det inte handlar om Europa den här gången, så är ju problemen lika mänskligt allvarliga i alla fall.

Men för att återvända till vårt europeiska problem: det är naturligtvis en ytterligt otillfredsställande sak att det vid senaste årsskiftet fanns över 8 000 s. k. gamla flyktingar kvar i lägren. Att den siffran ändå är relativt låg i jämförelse med vad den var för bara några år sedan sammanhänger bl. a. med de stora kraftansträngningar som gjordes under det s. k. världsflyktingåret.

Jag har inte tillgång till detaljer i tillräcklig omfattning för att våga ha någon uppfattning om på vilket sätt Sverige bäst borde kunna göra en extra ansträngning: genom kontanta bidrag eller hjälp i form av naturabidrag. Såvitt jag förstår avser flyktingkommissariatet framför allt att göra stora insatser i Grekland och Frankrike och ha mindre projekt i ett antal andra länder.

FN:s flyktingarbete har finansierats dels genom medlemsbidrag och dels genom insamlade medel. Pengarna räcker emellertid inte ens på långa vägar till för att genomföra det program man hade tänkt sig för innevarande år. Hjälpen har därför reducerats ganska avsevärt i förhållande till planerna. Särskilt tycks världsflyktingåret ha inneburit en stor kraftansträngning från intresserade organisationers sida. Det är tydligt att det nu saknas förmåga att i samma omfattning som tidigare mobilisera resurser att ställa till flyktingkommissariatets förfo-

gande. Detta gör situationen ganska prekär.

I Europarådets dokument rörande denna fråga konstateras att en liknande om inte ännu värre krympning av planerna än den för innevarande år kommer att uppstå för detta större senare program som jag här har talat om, såvida inte medlemsländerna gör en alldeles särskild ansträngning för att få fram större finansiella resurser för att slutgiltigt lösa det europeiska flyktingproblemet.

Jag har med min interpellation velat framföra en vädjan om en sådan särskild ansträngning från svensk sida. Jag är för min del övertygad om att ett förslag i den riktningen skulle mottagas med varmt gillande från alla läger i vårt land.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Bara några små kommentarer till vad herr Hanson sade i sitt anförande. Interpellanten var varken riktigt nöjd eller riktigt missnöjd med mitt interpellationssvar. Men han ville ha ytterligare besked, sade han.

När han talar om de »särskilda ansträngningar» som han tycker skulle åstadkommas från svensk sida, har han kanske gjort problemet något mera omfångsrikt än det är. Beträffande först storleken av den restgrupp av flyktingar, som det här är fråga om, angav herr Hanson i sin interpellation antalet till ca 15 000 personer. Nu accepterar han emellertid min siffra i interpellationssvaret, vilken är ungefär hälften så stor. Jag begagnar där den definition, som flyktingkommissarien själv använder, när han talar om »gammelflyktingarna», nämligen personer, som ännu är kvar i de europeiska flyktingläger, som upprättats för att ta hand om offer för det andra världskrigets omvälvningar. Men därutöver finns det ju också en del andra gamla flyktingar, som kommer in i bilden. Dit hör de s. k. kinesflyktingarna, som flyktingkommissarien också har visat intresse för, men som egentli-

Ang. flyktingproblemen

gen ligger utanför hans mandat och som vi från svensk sida inte ansett oss ha anledning ge bidrag till. Däremot anser vi att de cirka 7 000 gamla flyktingar, som ligger inom flyktingkommissariens mandat och som finns kvar i europeiska läger, är sådana som vi delar ansvaret för med andra stater som stöder flyktingkommissariens arbete.

Av erfarenhet vet vi att det är en mycket svårplacerbar grupp. I Österrike där möjligheterna till integration i vistelselandet står öppna för alla flyktingar med normal företagsamhet och med något så när hygglig hälsa har ju efter hand flertalet flyktingar sugits upp av den allmänna arbetsmarknaden och flyttats bort från lägren. Kvar är de apatiska och de fysiskt och psykiskt handikapade med familjemedlemmar. För flyktingar i de italienska lägren är integrationsmöjligheterna mycket mindre. Där finns alltså flera som med kroppsliga handicap förenar vilja och strävan att börja om livet i ett annat land. På båda dessa håll brukar de svenska uttagningskommittéer påbörja sina rekryteringar och detta — som jag sade i mitt interpellationssvar — på mycket liberala villkor. Men många av de »gamla» flyktingarna vill inte flytta på sig. De försörjs därför alltså i flyktinglägren med frivilliga bidrag från en krets av FN:s medlemsstater. Därvidlag är det ingen skillnad på bidragen, på insamlade medel och anslag från respektive stater, som herr Hanson tycktes göra. Allt som ges till flyktingkommissariens verksamhet ges frivilligt. Det ges därför olika mycket och olika regelbundet. Sverige betalar punktligt ett årligt bidrag på 600 000 kronor till försörjning av dessa lägerflyktingar. Någon höjning av bidraget kan jag som sagt inte ge någon utfästelse om.

I varje fall har vi ingen anledning att känna oss särskilt uppfordrade av Europarådets resolution. Flyktingkommissariatet har upprättats av FN, och det är i FN och den rådgivande kommittén för FN:s flyktingkommissarie, där Sverige är medlem, som vi kontinuerligt disku-

terar flyktingpolitiken, bidragens inriktning på olika flyktingkategorier o. s. v.

Som jag sade tidigare måste mottagandet av flyktingar i Sverige och de kontantbidrag vi betalar till flyktingar i andra europeiska länder ses som en helhet. Inom den helheten har Sverige hittills gjort en insats, som vi i varje fall inte behöver skämmas för.

Jag nämnde kinesflyktingarna, därför att i flyktingkommissariens budget ingår utgifter både för »gamla» flyktingar i Europa och för dessa nyssnämnda »gamla» kinesflyktingar. Det är därför inte möjligt att säga att det svenska bidraget bara används för europeiska flyktingar, som vi anser att vi har ansvar för. Detta ökar inte vår benägenhet att ge mera kontantbidrag, utan talar snarare till förmån för hjälp in natura i stället. Men detta är som sagt avvägningsfrågor, som skall prövas i vanlig ordning allteftersom de anmäler sig.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Jag tror inte det behövs vara frågan om jag accepterar eller inte accepterar vissa siffror som här har nämnts. Varken statsrådet Lindström eller jag har varit ute och räknat flyktingarna. Däremot tror jag ett litet missförstånd vara begånget på tal om siffran 15 000. Jag talade då om vad som enligt FN:s flyktingkommissariat skulle återstå av det gamla europeiska flyktingproblemet sedan man hade reducerat siffran 65 000 vilket var antalet flyktingar, som man ansåg fanns kvar vid detta års början. Av dessa beräknas emellertid i runt tal 30 000 få hjälp enligt redan existerande hjälpprogram. Andra har kunnat anpassas utan särskilt ingripande från FN:s flyktingkommissariat. Däremot återstod en restgrupp på 15 000. Men den satt i sin helhet inte i läger, utan den siffra på 8 000, som jag här talade om, var de flyktingar som fanns i läger vid årets början.

Det är klart att den gruppen ur många

Ang. flyktingproblemen

synpunkter är den svåraste. Redan det faktum att dessa människor år efter år har suttit i läger måste vara ganska förödande. Därtill kommer att deras förhållande även av andra skäl har förvärrats.

Om man vill kan man naturligtvis föra en diskussion huruvida anslagen till FN:s flyktingkommissariat är frivilliga eller inte. Man kan fråga sig om det är frivilligt, när den svenska regeringen föreslår och riksdagen beviljar anslag. Vi är inte skyldiga att ge; i den meningen är det frivilligt. Vad jag menar med frivillig hjälp är vanliga insamlingsmedel som kommer från humanitära organisationer.

Man bör inte helt och hållet bortse från vad Europarådet rekommenderat i detta sammanhang. Jag har här talat om det här i Europa återstående flyktingproblemet. Jag vet att flyktingproblemet har en helt annan karaktär i FN-sammanhang.

Vi bryr oss, sade statsrådet Lindström, egentligen inte om vad Europarådet säger i denna fråga. Detta tycker jag är häpnadsväckande. Några ytterligare kommentarer skall jag emellertid inte göra här och nu.

Jag vill ännu en gång uttrycka förhoppningen att vi äntligen skall kunna få ett slut på det återstående mycket tragiska och eftersläpande europeiska flyktingproblemet från det andra världskriget. Det är ju ändå snart 20 år sedan det kriget slutade. Att man då skulle göra en extra ansträngning för att slutgiltigt lösa dessa flyktingproblem vore värt en stunds eftertanke även från utrikesdepartementets sida.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 203, med förslag till lag om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 171, i anledning av väckta motioner om inrättande av en professur i geriatrik;

nr 172, i anledning av väckt motion rörande professur i funktionell rättsvetenskap;

nr 173, i anledning av väckta motioner om utredning rörande demografisk forskning och undervisning;

nr 174, i anledning av väckt motion om studiebidrag och stipendier till elev vid ej statsunderstödd folkhögskola;

nr 175, i anledning av väckta motioner angående kommunernas återbetalningsskyldighet för statsbidrag till lärarbostäder; samt

nr 176, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till uppförande av simanläggningar vid skolor;

bankoutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 och 5 §§ förordningen den 27 mars 1953 (nr 95) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.;

andra lagutskottets utlåtande nr 42, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99), dels ock i ämnet väckt motion;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av motioner angående undantagande av vissa skogskörslor från bestämmelserna om yrkesmässig biltrafik; samt

nr 43, i anledning av motioner om bestämmelser angående högsta tillåtna spänningsvariationer vid eldistribution; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 51, i anledning av väckta motioner om åtgärder för tillgodoseende av personalbehovet inom de sociala och

Om inlärningsmaskiner

medicinska vårdområdena, om åtgärder mot personalbristen inom sjukvården, om samordning av den lägre sjukvårdsutbildningen med den egentliga sjuksköterskeutbildningen samt angående utbildning av industrisjuksköterskor;

nr 52, i anledning av väckta motioner angående landsbygdens avfolkning och angående vissa landsbygdsproblem; samt

nr 53, i anledning av väckta motioner om en intensifierad hemsamaritverksamhet.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 14.28.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Tisdagen den 27 november

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollen för den 20 och den 21 innevarande månad.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Petersson, Bertil*, för tiden den 24/11—den 24/12 på grund av ett från honom inkommet, nu uppläst läkarintyg, utvisande att han till följd av hernia ing. incarcerata dxt. vore sjukskrivnen för tiden till och med sistnämnda dag.

Om inlärningsmaskiner

Herr statsrådet och chefen för ekle-siastikdepartementet **EDENMAN**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Ny-mans* interpellation om inlärningsmaskiner, erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr *Nyman* frågat, om jag kommer att vidta ytterligare åtgärder för att snabbt utforska inlärningsmaskinernas förutsättningar och verkningar samt deras utnyttjande inom svenskt skolväsende.

De problem, som interpellationen gäller, är f. n. föremål för ett starkt intresse såväl inom den vetenskapliga forskningen som inom det allmänna och yr-

kesutbildande skolväsendet. Detta framgår av följande sammanfattning av det aktuella arbetsläget.

1. Skolöverstyrelsens arbetsgrupp för programmerad inläring har utarbetat en vetenskaplig rapport, som innehåller en sammanfattande analys av den internationella forskningen på området jämte en diskussion av frågor angående apparatur och program, utgående från en preliminär utprövning vid statens försöksskola i Linköping. Rapporten kommer inom kort att publiceras i skolöver-

2. Sammanfattande rapporter kan inom styrelsens skriftserie.

kort också väntas från pedagogiska institutionen vid Göteborgs universitet avseende vissa försök i matematik och språklära.

3. Under innevarande läsår pågår bl. a. följande försöksverksamhet. Vid försöksskolan i Linköping görs intensivundersökningar med de apparater och program, som legat till grund för rapporten från skolöverstyrelsens arbetsgrupp. Forskare vid pedagogiska institutionen i Göteborg gör intensivundersökningar av en ny version av förra läsårets program samt ett nytt program i matematik för årskurs 8. Dessa program ingår också i ett större fältförsök i ett antal klasser på ett tiotal orter i landet. Göteborgsprogrammet är också föremål för intensivstudier vid lärarhögskolan i Malmö. Vi-

dares utprövas vid lärarhögskolan i Stockholm ett program i fysik för årskurs 7.

4. I fråga om planering och produktion av program bör ytterligare nämnas att, i anslutning till den verksamhet som med stöd av enskilda medel hittills bedrivits vid den pedagogiska institutionen i Göteborg, har bildats ett nytt institut, Institutet för programmerad undervisning (IPU). På institutets arbetsprogram står förutom produktion av programmerat inlärningsmaterial också forskning och utvecklingsarbete på området. Vidare bör framhållas, att inom överstyrelsen för yrkesutbildning f. n. pågår förberedelser för programutveckling och försöksverksamhet avseende yrkesutbildningens behov.

5. Utvecklingen på området följs noga av skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning. I sina äskanden för budgetåret 1963/64 har skolöverstyrelsen beräknat medel/dels för sådana ytterligare vetenskapliga undersökningar, som kan påkallas för att utvärdera den programmerade inlärningsföreläringarna och verkningar samt dess praktiska användning i olika undervisningssituationer, dels — om försöksverksamheten slår väl ut — till att möjliggöra utarbetande av program på sådana områden och i sådana ämnen, i vilka metoden har särskilda förutsättningar men där underlaget inte är tillräckligt bärkraftigt för en kommersiell produktion.

6. Inom skolöverstyrelsen övervägs f. n. vilka åtgärder, som kan behöva vidtas i syfte att skapa vissa organisatoriska förutsättningar för en önskvärd utveckling på området, framför allt beträffande programmen. Program, som inte uppfyller kursplanemässiga och inlärningspsykologiska minimikrav, kan få en negativ effekt på undervisningen. Det gäller att skapa förutsättningar för att vi i vårt skolväsende skall kunna undgå de nackdelar med mindre goda program, som på andra håll förekommer till följd av en stark och okontrollerad kommersialisering.

7. Vid lärarhögskolan i Stockholm pågår särskilda undersökningar med en systematisk utprovning av självinstrue-

Om inlärningsmaskiner
rande och svårighetsgraderat inlärningsmaterial. Dessa undersökningar avser visserligen inte inlärningsmaskiner men har i fråga om programmeringsarbetet ändå i sak åtskilligt gemensamt med detta område i vad gäller principerna för materialets uppbyggnad.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla att i nuvarande läge följande två problem synes viktigast. Dels måste försöksverksamhet och utvecklingsarbete bedrivas på ett sådant sätt, att man kan få en allsidig utvärdering av metodens möjligheter och begränsningar samt dess lämpliga inpassning i skolarbetet som helhet. Dels måste de program, som skall användas i skolarbetet, vara fullt tillfredsställande från tekniska och pedagogiska synpunkter. En systematisk utprovning av program efter dessa i och för sig självklara riktlinjer är f. ö. en förutsättning för försöksverksamheten.

Både den pedagogiska forskningen och skolmyndigheterna ägnar sålunda frågan en intensiv uppmärksamhet. Goda förutsättningar föreligger för en objektiv och allsidig bedömning av metoden inom en nära framtid. Några ytterligare åtgärder utöver fullföljandet av den aktivitet jag här redovisat synes mig därför f. n. inte påkallade.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Till herr statsrådet och chefen för eklelesiastikdepartementet ber jag att få framföra mitt tack för interpellationssvaret, som jag finner mycket upplysande och värdefullt.

Anledningen till min fråga är det stora intresse, som för närvarande finns i landet för programmerad inläring — vilket också herr statsrådet vitsordat. Detta har bl. a. dokumenterats i ett antal artiklar, där metoden betecknats som revolutionerande för undervisningen men där också vissa frågetecken satts för metodens förutsättningar och verkningar. Varningar har riktats mot att övervärdera programmerad inläring. I herr statsrådets svar har jag på en rad punkter fått klart för mig den intensiva uppmärksamhet som både den pedago-

Om inlärningsmaskiner

giska forskningen och skolmyndigheterna ägnar metoden, vilket kanske ändå talar för att det här är fråga om ett pedagogiskt hjälpmedel som kan bli mycket värdefullt för undervisningen i vårt land.

Ett annat skäl för min fråga är önskan att skolmyndigheterna bör vara ledande i utvecklingen och »skapa vissa organisatoriska förutsättningar för en önskvärd utveckling på området, framför allt beträffande programmen». Det gäller, som herr statsrådet framhållit, att undgå de nackdelar med mindre goda program som på andra håll förekommer till följd av en stark och okontrollerad kommersialisering. För min del tror jag inte att det för närvarande finns anledningar till farhågor i detta avseende inom vårt land. Det initiativ, som med enskilda medel tagits i fråga om planering och produktion av program i samarbete med den pedagogiska institutionen i Göteborg vid Institutet för programmerad undervisning, är lovtvårt — detta vill jag framhålla för undvikande av missförstånd.

Herr talman! Tillåt mig att med några ord också beröra några allmänna synpunkter på frågan om programmerad inläring med hjälp av undervisningsmaskiner! Det hör till den nya skolans förutsättningar för att lyckas med sin uppgift att hjälpmedel för undervisningen förbättras. Den traditionella katederundervisningen har en nackdel — som vi kanske alla upplevt — nämligen att eleverna oftast blir för passiva, sover bort en del av tiden i klassrummet. Moderna undersökningar lär ha visat att en genomsnittselev är aktivt engagerad endast under 20 procent av den totaltid han tillbringar i skolbänken. Denna passivitet liksom det förhållandet att katederundervisningen inte tillåter eleven att arbeta i sin egen takt tror man kan avlägsnas genom programmerad inläring. Därtill kommer att läraren kan få mera tid över för kvalificerat arbete och individuell undervisning. Eleverna vaknar eller — kanske man kan säga ibland — upphör att förstöra lektionen, och läraren slipper det ofta tjatiga arbetet

med inläring och får lämna åt inlärningsmaskinen det rutinarbete som för många av oss gjort skolan så tråkig. Och ändå är det så nödvändigt med en fast kunskapsgrund, vari många anser att det brister icke minst hos dagens studenter. Vi kommer inte ifrån inövningsmomentet i undervisningen.

Men kommer inte denna metod av uni-forma kunskaper via en inlärningsmaskin att sakta och säkert förkväva individualiteten hos eleverna och också motverka skolans sociala fostran, har någon frågat. I frågan ligger måhända någon okunnighet om vad maskininläringen egentligen innebär. Det väsentliga är här metoden, inte maskinen eller apparaten, som användes i skolorna vid programmerad inläring. Maskinen — det är kanske fel att kalla den en maskin — är synnerligen enkel. Tekniskt användes den så att man programmerar en del frågor, som eleven får fram genom att vrida på en ratt. Eleven besvarar sedan frågan genom att göra en anteckning. Sedan förs papperet uppåt under en glasruta. Eleven får då en ny uppgift samtidigt som han får se om han svarat rätt på den förra frågan. På detta sätt går eleven från den ena uppgiften till den andra och kan sålunda arbeta individuellt.

Metoden kan inte ersätta läraren, minst av allt dennes fostrande uppgift, som vi ju anser vara så viktig.

Det finns andra metoder än den jag nu redogjort för. Det finns vad man kallar programmerade böcker, skärmar etc. Det är två viktiga inlärningsprinciper som man bygger denna metod på. Den första principen gäller de små stegen. Man går från ett litet avsnitt till ett annat. Den andra principen är den om omedelbar belöning. Man får se resultatet på en gång och får se om man har svarat rätt.

Den programmerade inläringens fördelar kan sammanfattas på följande sätt. Den håller eleven aktiv, medger studier i individuell takt, skapar en neutral inlärningsmiljö, övar tålmodigare de svåra punkterna samt spar lärar- och elevtid.

Ang. behörighetsreglerna för konsulenter hos hushållningssällskapen

Vissa frågetecken har, som jag redan nämnt, satts inför metoden med programmerad inlärning. Man har kritiserat tanken att överföra inlärningsprinciper, gjorda vid djurförsök, till generell tilllämpning på människor. De små stegen anses t. ex. kunna minska de intelligenta elevernas möjligheter till inlärning. Människans inlärningsbehov bygger mer på intresse som stimulans och mindre på förstärkning genom att t. ex. ett primärt behov tillfredsställs. Det är därför icke nödvändigt att förstärkningen i skolarbetet behöver komma omgående som t. ex. belöning med mat vid dresstyr av djur.

All undervisning är icke lämplig för programmering. Det har visat sig att programmering är mest användbar vid den del av undervisningen som gäller inövning av mer exakta ämnen som matematik, fysik etc. medan ämnen som historia, filosofi m. fl., vilka kräver mer personlig tolkning, inte är så lämpliga för programmering.

Undervisningen i våra skolor har trots nya pedagogiska rön och hjälpmedel alltför länge trampat i gamla fotspår. Därför emotser många lärare och utbildare i dag programmerad inlärning med stora förväntningar.

Herr talman! Till sist vill jag än en gång tacka herr statsrådet för interpellationssvaret.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. behörighetsreglerna för konsulenter hos hushållningssällskapen

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **HOLMQVIST**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Nils Elowssons interpellation angående behörighetsreglerna för konsulenter hos hushållningssällskapen, och nu anförde:

Herr talman! Herr Elowsson har i en interpellation frågat mig om jag vill medverka till att behörighetsreglerna beträffande tjänster som konsulent vid hus-

hållningssällskapen uppmjukas så att jämförlig utbildning i annat nordiskt land likställs med i Sverige erhållen utbildning.

I interpellationen har återgivits de före den 1 januari 1962 gällande kompetensfordringarna för behörighet till konsulenttjänster vid hushållningssällskapen. Dessa fordringar har emellertid översetts i anslutning till de av 1961 års riksdag beslutade ändringarna i sällskapens organisation. Nu gäller enligt 5 § kungörelsen den 1 december 1961, nr 620, om statsbidrag till hushållningssällskapsorganisationen, m. m. att förste konsulent och konsulent — vilka tjänstebestämmelser motsvarar de tidigare benämningarna jordbrukskonsulent, husdjurskonsulent, maskinkonsulent och trädgårdskonsulent — skall ha avlagt agronom- eller hortonomexamen eller annan högre examen inom tjänstens ämnesområde. Vidare gäller att förste konsulent och konsulent skall ha förvärvat den erfarenhet i övrigt, som erfordras för tjänsten, samt äga god förmåga att meddela undervisning och upplysning i tal och skrift. Dessa bestämmelser inrymmer således ej några formella hinder mot att person med jämförlig utbildning i annat nordiskt land skall kunna ifrågakomma för angivna tjänster. Syftet med interpellationen torde därför redan vara tillgodosett.

I anledning av vad i övrigt anförts i interpellationen vill jag framhålla, att från den 1 januari 1962 även förfarandet vid tillsättning av tjänster, som är uppförda på hushållningssällskapsorganisationens personalförteckning, har ändrats så att det i huvudsak ansluter sig till vad som normalt gäller inom statsförvaltningen.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Elowssons interpellation.

Herr **ELOWSSON, NILS**, (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för det svar som jag har fått. Jag skall till detta endast knyta en förhoppning om att de nya bestämmelserna kommer att

Interpellation ang. den danska exporten av jordbruksprodukter till Sverige, m. m. tillämpas på ett sådant sätt att de också gynnar det skandinaviska samarbetet.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredros och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 203, med förslag till lag om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.

Föredros och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 171—176, bankoutskottets utlåtande nr 35, andra lagutskottets utlåtande nr 42, tredje lagutskottets utlåtanden nr 42 och 43 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 51—53.

Interpellation ang. den danska exporten av jordbruksprodukter till Sverige, m. m.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Sturar och Vasar befriade vårt folk från skattskyldighet under Danmark. År 1857 köpte vi oss fria från de sista resterna av Öresundstullen. Det s. k. danska handelsavtalet 1960 medförde att årligen 10 miljoner kronor skulle från svensk sida betalas till Danmark, närmare bestämt till det danska jordbruket för att därmed underlätta anslutningen till EFTA (prop. nr 25: 1960).

Det ha angivits att detta var ett från dansk sida ställt villkor.

Från början synes det ha avsetts att befria dansk jordbruk i viss omfattning från betalning av de importavgifter, som enligt gällande sexårsavtal skall skydda den svenska jordbruksproduktionen. I realiteten innebär detta att danskarna i samma mån övertar att sörja för den svenska folkförsörjningen. Detta bedömdes emellertid som avtalsstridigt. Man nöjde sig väl därför med att besluta att det danska jordbruket skulle erhålla de svenska miljonerna. Emellertid innehåller propositionen 1960 ett uttalande, som

belyser sammanhanget med den svenska livsmedelsförsörjningen och jordbruksproduktionen härför. Sammanhanget med de 10 miljonerna framgår väl av vad som tidigare sagts.

I propositionen säges därom:

»På dansk begäran har i avtalet gjorts ett uttalande från svensk sida angående den svenska jordbrukspolitiken. Det förklarar att denna icke syftar till någon ökning av den svenska jordbruksproduktionen och att den blivande produktions- och konsumtionsutvecklingen kan förväntas göra det möjligt för de danska producenterna att bevara sin marknad i Sverige för varor av intresse för det danska jordbruket och för andel i en ökad förbrukning i Sverige av sådana varor.»

Här är inte bara fråga om ett uttalande av regeringen i en proposition just nu, utan om en utfästelse i ett avtal med en främmande makt. Konsekvenserna för folkförsörjning vid avspärrning liksom beträffande det ännu gällande sexårsavtalet är uppenbara. Då avtalet fungerar som det gör har den belastning avtalet och penningbetalningarna innebär tilldraget sig ett ökat intresse.

De varor, som särskilt i avtalet framhålls såsom varande av intresse för danskarna, är bl. a. nötkött, kalvkött, hästkött och köttkonserver (med undantag av fläskkonserver). Vidare matpotatis (med undantag av nyskördad potatis under tiden 6/6—5/7), smör, ost, mjölkkonserver, ägg och äggprodukter (med undantag av äggalbumin) samt kött av fjäderfä.

Det kan konstateras att med hänsyn till ofta föreliggande svårigheter att utvinna för producenterna skäliga priser på sådana produkter kan även relativt begränsade kvantiteter påverka marknadsläget i pristryckande riktning. Den i utsikt ställda ökningen av den danska importen härav måste därvid särskilt beaktas.

Åtskilligt synes tyda på att det härvid icke är fråga om tomma hotelser. Sålunda skyntar i svensk press från början av september i höst sparsamma upp-

Interpellation om en revision av församlingsindelningen

gifter om att den danske och den svenske jordbruksministern har haft överläggningar i ämnet. De synes ha rört sig om omfattningen av importen av danska jordbruksprodukter till vårt land. Det har ävenledes i dessa källor angivits att de båda jordbruksministrarna överenskommit om att inom vederbörande regeringar väcka vissa förslag i anledning av utvecklingen. Vidare har det uppgivits att dessa förslag även skulle avse en ökning av den svenska skattskyldigheten till det danska jordbruket från 10 miljoner kronor till det dubbla beloppet. Skillnaden framstår som avsevärd. Uppgifterna om motiven härför liksom om huru därmed gått eller kommer att gå synes icke vara ägnade att skapa full klarhet. Jag utbeder mig med hänsyn härtill kammarens tillåtelse att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få rikta följande interpellation.

Är statsrådet villig att inför kammaren lämna en redogörelse för utvecklingen av frågan om den danska exporten av jordbruksprodukter till Sverige liksom om storleken av de miljonbelopp som avses skola från svensk sida erläggas till det danska jordbruket?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spørsmål finge framställas.

Interpellation om en revision av församlingsindelningen

Ordet lämnades på begäran till herr HJORTH (s), som anförde:

Herr talman! Landets kommunala förtroende- och tjänstemän förbereder sig nu på att förverkliga den av riksdagen beslutade kommunreformen. Även om det är ett arbete på lång sikt så betyder det att undan för undan större kommunala enheter bildas. En av orsakerna till denna översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner var att åstadkomma en icke oväsentlig skatteutjämning. Så blir säkert fallet, men trots detta medför inte reformen en enhetlig skatt i den nya kommunen. Liksom vi nu har olika

skattesatser i våra kommuner, 10 år efter den förra kommunindelningen, blir detta fallet även i fortsättningen. Jag avser med detta den kyrkliga utdebiteringen som varierar högst väsentligt mellan större och mindre församlingar. Visserligen har nu genom den nya pastoratsindelningen där pastorats- och kommungränser sammanfaller, olikheterna i pastoratsskatt eliminerats. Den nya kommunindelningen vidgar emellertid olikheterna i den kyrkliga utdebiteringen till församlingarna och återinför skiljaktigheterna i fråga om skatt till pastoraten.

Man kan alltså med beklagande konstatera att pastoratsreformen kommer över 10 år för sent, och man kan befara att denna eftersläpning på det kyrkliga indelningsområdet blir bestående. Det hade varit önskvärt att den förra indelningen av riket i borgerliga kommuner, som trädde i kraft den 1 januari 1952, kompletterats med en ändring av den ecklesiastiska indelningen. Ändringarna i pastoratsindelningen infördes först i år och blir i takt med den nya kommunindelningen åter inaktuell. I fråga om församlingarna har deras territoriella gränser, med vissa undantag, inte varit föremål för någon revision. Då emellertid den nya kommunindelningen tar lång tid att genomföra kan en anpassning av de kyrkliga enheterna ske utan alltför stor tidsutdräkt. Detta förutsätter att ett utredningsarbete snarast sätts i gång.

De flesta av våra nuvarande församlingar sammanfaller med socknarnas uppkomst på 1000- och 1100-talen. Bygden blev en kristen socken med den gemensamma kyrkan som medelpunkt. En del forskare anser att den territoriellt bestämda uppslutningen kring en gemensam gudstjänstlokal rentav förverkligades under hedendomens dagar. Det är klart att många anser det vara ett helgerån att försöka ändra på en snart 1000-årig indelningsenhet. Ännu i dag framstår socknen eller församlingskyrkan som en symbol för hävdvunna religiösa traditioner. Utan tvivel är det ett mycket känsligt och ömtåligt område som man ger sig in på. Det manar till försiktighet och en noggrann utredning innan åtgärder föreslås.

Interpellation om en revision av församlingsindelningen

Det är inte bara ur skatteutjämnings-synpunkt som en församlingsreform vore önskvärd. Det vikande intresset för både kyrkobesök och handläggning av de kyrkliga frågorna talar för en rationalisering. Många små församlingar har svårighet att få beslutsmässigt antal personer till sina kyrkostämmor. I flera fall har skötandet av kyrkokassan överlåtits till den borgerliga kommunen. Församlingsbornas beslutsmöjligheter är också begränsade till i huvudsak kyrka och kyrkogård. Genom den senaste pastoratsregleringen har en del församlingar inte längre egen präst. Den tilltagande folkomflyttningen och rörligheten på arbetsmarknaden gör också att den gamla samhörigheten med den egna församlingen inte är så stark som förut.

År 1952 skrev första kammarens allmänna beredningsutskott i sitt utlåtande över väckt motion angående revision av församlingsindelningen i riket bl. a. följande: »Sedan kommunindelningsreformen genomförts framstår församlingsindelningen i riket, med ett övervägande antal mycket små församlingar, såsom föga rationell. Då flera församlingar ingår i en och samma kommun uppstår otvivelaktigt vissa olägenheter, bl. a. att skiftande församlingsskatter för olika delar av kommunen utdebiteras. Om de olika kommundelarna dessutom tillhör olika pastorat tillkommer ytterligare särdebitering för pastoratsutskylderna — Enligt utskottets mening bör emellertid resultatet av pastoratsindelningssakkunnigas arbete avvaktas innan någon utredning speciellt rörande församlingsindelningen igångsättes. Församlingsindelningen måste naturligtvis bli beroende av pastoratsindelningen.»

Även andra kammarens allmänna beredningsutskott liksom en rad remissinstanser uttalade sig i samma riktning. Nu har denna pastoratsindelningsreform genomförts, och med ledning av relaterade auktoritativa uttalanden kan man väl därför anse tiden mogen för en revision av församlingsindelningen.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om första kammarens till-

stånd att till statsrådet Sven af Geijerstam få framställa följande frågor:

Planeras inom ecklesiastikdepartementet någon utredning om en ny församlingsreform?

Om så är fallet, kan statsrådet säga när denna utredning kan påbörjas?

Om inte någon utredning är planerad, vill statsrådet medverka till att en församlingsrevision med syfte att åstadkomma större församlingar verkställas?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Hanson, Per-Olof*, för tiden den 3 till och med den 6 nästkommande månad för deltagande i kommittésammanträde inom Europarådet och OECD i Paris.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 765, av herr *Jonasson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 190, angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63;

nr 766, av herr *Hagberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 194, med förslag rörande beredskapslagring av olja;

nr 767, av herrar *Isacson* och *Virgin*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 194, med förslag rörande beredskapslagring av olja;

nr 768, av herr *Stefanson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 194, med förslag rörande beredskapslagring av olja; och

nr 769, av herr *Sundin*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 200, med förslag till lag om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.31.

In fidem

Fritz af Petersens

Onsdagen den 28 november

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Herr *Berg, Gunnar*, anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet motionen nr 765.

Vid föredragning av motionerna 766—768 hänvisades desamma, såvitt avsåge ändring i förordningen den 31 maj 1957 (nr 344) om oljeavgift m. m. och ändring i förordningen den 5 december 1958 (nr 575) om avskrivning å vissa oljelagringsanläggningar, m. m., till bevillningsutskottet samt i övrigt till behandling av lagutskott.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott motionen nr 769.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 171, i anledning av väckta motioner om inrättande av en professur i geriatrik;

nr 172, i anledning av väckt motion rörande professur i funktionell rättsvetenskap;

nr 173, i anledning av väckta motioner om utredning rörande demografisk forskning och undervisning;

nr 174, i anledning av väckt motion om studiebidrag och stipendier till elev vid ej statsunderstödd folkhögskola;

nr 175, i anledning av väckta motioner angående kommunernas återbetalningskyldighet för statsbidrag till lärarbostäder; och

nr 176, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till uppförande av simanläggningar vid skolor.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 och 5 §§ förordningen den 27 mars 1953 (nr 95) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 42, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99), dels ock i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av motioner angående undantagande av vissa skogskörslor från bestämmelserna om yrkesmässig biltrafik; och

nr 43, i anledning av motioner om bestämmelser angående högsta tillåtna spänningsvariationer vid eldistribution.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om åtgärder mot personalbristen inom sjukvården, m. m.

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 51, i anledning av väckta motioner om åtgärder för tillgodoseende av personalbehovet inom de sociala och medicinska vårdområdena, om åtgärder mot personalbristen inom sjukvården, om samordning av den lägre sjukvårdsutbildningen med den egentliga sjuksköterskeutbildningen samt angående utbildning av industrisjuksköterskor.

Om åtgärder mot personalbristen inom sjukvården, m. m.

Allmänna beredningsutskottet hade till samtidig behandling upptagit följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

I. de likalydande motionerna I: 15, av herr *Lundström m. fl.*, och II: 33, av herr *Ohlin m. fl.*, vari hemställts,

a) att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära tillsättandet av det antal samordnade expertgrupper som befundes lämpligt för att inom de sociala och medicinska vårdområden, där det rådde svår personalbrist, föreslå sådana skyndsamma reformer och åtgärder, som syftade till

1. att genomföra personalinbesparande rationaliseringsåtgärder,

2. att utnyttja eventuellt tillgänglig kvalificerad utländsk arbetskraft,

3. att inom de vårdområden där detta vore möjligt i ökad utsträckning utnyttja möjligheterna till öppen vård och familjevård, varvid ersättningarna borde höjas och finansieringen i samband härmed i ökad omfattning övertagas av staten, samt att på annat sätt taga till vara den reservarbetskraft, som representerades bland annat av hemarbetande kvinnor,

4. att på olika sätt stimulera återgång till vårdområdena av för dessa redan utbildad men nu icke yrkesverksam arbetskraft,

5. att i övrigt i enlighet med vad som i motionerna anförts — bland annat genom löne- och skattepolitiska åtgärder — verka för att ökade personella insatser komme de *vårdande* uppgifterna inom den socialpolitiska verksamheten till godo, samt

b) att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla, att för de grupper, som icke redan omfattades av en tillfredsställande prognosverksamhet, riktlinjer måtte utarbetas för en fortlöpande långsiktig bedömning av personalbehovet inom de medicinska och sociala vårdområdena;

II. de likalydande motionerna I: 195, av fru *Svenson m. fl.*, samt II: 239, av herrar *Börjesson* i Falköping och *Gustavsson* i Alvesta, i vilka motioner före-

slagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla

1. om skyndsam undersökning rörande orsakerna till nuvarande brist inom sjukvården på sjuksköterskor och övrig vårdpersonal med avseende på arbets-, social-, löne- och skatteförhållanden,

2. om skyndsam utredning, på grundval av ifrågavarande undersökning, angående åtgärder, som kunde erfordras för ett snabbt hävande av sjukvårdens brist på sjuksköterskor och annan vårdpersonal;

III. de likalydande motionerna I: 321, av herr *Tage Johanson m. fl.*, och II: 400, av fru *Lewén-Eliasson m. fl.*, om samordning av den lägre sjukvårdsutbildningen med den egentliga sjuksköterskeutbildningen; ävensom

IV. de likalydande motionerna I: 381, av fröken *Nordström*, samt II: 581, av fröken *Etmén* och herr *Gustafson* i Göteborg, vari anhålltis att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning beträffande utbildning av industrisköterskor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att

1) de likalydande motionerna I: 15 och II: 33,

2) de likalydande motionerna I: 195 och II: 239,

3) de likalydande motionerna I: 321 och II: 400 samt

4) de likalydande motionerna I: 381 och II: 581

måtte anses besvarade med vad utskottet i utlåtandet anförde.

Reservation hade avgivits av herrar *Nestrup*, *Olofsson*, *Carlsson* i Huskvarna och *Westberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

1. att riksdagen med bifall till motionerna I: 15 och II: 33 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t

a) begära tillsättandet av det antal samordnade expertgrupper som befundes lämpligt att för att inom vårdområ-

Om åtgärder mot personalbristen inom sjukvården, m. m.

den, där det rådde svår personalbrist, föreslå sådana skyndsamma reformer och åtgärder, som syftade till att minska denna brist och därigenom skyndsamt stärka den medicinska och sociala vården,

b) anhålla, att för de grupper, som icke redan omfattades av en tillfredsställande prognosverksamhet, riktlinjer måtte utarbetas för en fortlöpande långsiktig bedömning av personalbehovet inom de medicinska och sociala vårdområdena;

2. att de likalydande motionerna I: 195 och II: 239, I: 321 och II: 400 samt I: 381 och II: 581 måtte anses besvarade med vad reservanternas anförde.

Fröken **NORDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Det intryck man får av allmänna beredningsutskottets utlåtande om ifrågasvarande motioner kunde inte ha beskrivits bättre än som skedde i en ledare i går i Svenska Dagbladet, där man konstaterar att »utlåtandet främst tycks ta sikte på att dämpa den framförda kritiken».

För den som arbetar i socialvården och ständigt har kontakt med kommunerna i landet, som i ett eget kommunalt arbete har koncentrerat sig på sjukvård och socialvård och som även såsom patient ideligen kommer i naturlig kontakt med sjukhusfolk känns situationen när det gäller arbetskraftstillgången i det närmaste katastrofal.

Vi har fått en fin socialhjälpslag och en ny barnavårdslag, och den nya socialförsäkringslagen träder i kraft om en månad. Det är lagar som ger oss möjlighet att hjälpa människor i de flesta tillfällen av lekamlig nöd. Vi har råd att bygga hus. Vi har en framstående medicinsk forskning — den sociala forskning som förekommer i vårt land bör man nog tala tyst om. Vi bygger upp en samhällsapparat inom sjukvård och socialvård som kräver folk, mycket folk och kunnigt folk, om den inte skall bli ett tomt utanverk, och vi har helt enkelt inte det folket! Det finns för dagen inte någon fråga beträffande sjukvården och socialvår-

den som är viktigare än personalfrågan.

Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med några siffror. Alla minns de stängda sjukhusavdelningarna i somras, och varenda en av oss har säkert inom den nära bekantskapskretsen människor som inte kunnat få den vård man tycker att goda skattebetalare i dagens Sverige borde ha rätt till. För mig står just nu liksom i ett spot-light min gamla f. d. kollega, den skicklige ledarskribenten med de svåra prostatabesvären — på över en månads tid kunde han inte bli röntgad, och när plågorna blev honom för svåra måste han lägga in sig på ett privatsjukhus och betala 5 000—6 000 kronor, slantar som han förvisso skulle behöva till annat, om han nu ens har dem. Jag minns också den medelålders ungarken bland mina politiska vänner, han med den lilla tobaksaffären. Hans 86-åriga mor blev svårt sjuk i somras. Hon är tung, ytterst deprimerad och i det närmaste orörlig efter en hjärnblödning. Det fanns ingen plats för henne på något sjukhus, sjukhem eller ålderdomshem. Sonen fick stänga sin affär för att vårda henne — om han nu kunde klara vården, okunnig som han var i allt slags husligt arbete och om möjligt ännu okunnigare i den avancerade sjukvård, som det ändå var fråga om.

Vi vet teoretiskt, hur vi skall hjälpa det svårast nedgångna socialhjälpsklientelet, som ju är som en sjuk lem i samhällskroppen och ofta utgör en mycket dålig miljö för de uppväxande barnen, genom »casework», som tar sikte på att stärka ansvar och ge en smula råg i ryggen åt människorna. Vi har inte utbildade socialarbetare för att sköta det arbetet, och behovet av socialarbetare har inte kommit på i går. Socialhjälp blir också därför ofta en penningutbetalning — det är ju det enklaste. På barnavårdsområdet saknas folk. Jag behöver bara peka på den svåra situation som råder på ungdomsvårdsskolehåll. Vi behöver — såsom framgår av såväl motioner som remissvar och utskottsutlåtande — kunniga vårdare på alkoholisthem och på fångelser.

Socialförsäkringsreformen är i hög

Om åtgärder mot personalbristen inom sjukvården, m. m.

grad inriktad på rehabilitering också av långvarigt sjuka, men vi saknar arbetsterapeuter. Jag hälsar dock med glädje budet att terapeututredningen nu är klar. Vi saknar sjukgymnaster men har anledning glädja oss över den utredning, som har blivit klar i dagarna. Vi saknar socialarbetare och handledare.

Jag hörde från arbetsförmedlingen i Stockholm för ett par dagar sedan, att 35 procent av förmedlingspersonalen är aspiranter, d. v. s. utbildade i socialt arbete. Här kommer människor för att få upplysningar och råd i livsavgörande angelägenheter inte av en institution utan av en medmänniska, som bör besitta mognad, kunnsighet och förmåga att lyssna, och finner säkert ofta entusiastiska men okunniga och icke livserfarna ungdomar. Arbetsförmedling är ingen patients, där man lägger ut öppna kort. Arbetsförmedlingsarbetet är ett mycket svårt arbete.

Jag var häromdagen tillsammans med en rad kommunalmän för att diskutera ålderdomshemspersonal, och jag gjorde allt för att förmå dem att förstå, hur viktigt det är att den personalen är utbildad. Det stående svaret från alla håll var, »att vi får vara glada, om vi över huvud taget får någon som vill ta detta arbete».

För några år sedan var en dag hemvårdarinneutbildningen i diskussionscentrum. Man diskuterade, om utbildningen skulle kunna byggas ut från tre till fem månader. Det lyckades inte. Samma dag som detta ärende diskuterades på högsta nivå annonserades det ut pianoreparatörskurser på inte mindre än tre år vid Stockholms yrkesskolor. Jag förstår så väl att när man skall lämna bort sin fina flygel, så vill man bara göra det till någon som kan sitt yrke, och jag tror inte alls att tre års utbildning därvidlag är för mycket, men när det gäller vård av sjuka och gamla, då pressas utbildningstiden — om det nu över huvud taget förekommer någon utbildning — ned till ett minimum.

Låt mig i detta sammanhang säga att jag ställer mig mycket frågande till motionsförslaget att Socialvårdsförbundets

kursverksamhet för ålderdomshemsföreståndarinnor skulle förstatligas. Om Socialvårdsförbundet behöver mera pengar av staten, så bör förbundet få det, och det kan ju förbundet självt begära. Jag förstår inte vad som vore att vinna på ett förstatligande av en institution som besitter en sådan sakkunskap och som har såsom huvudman samtliga Sveriges kommuner.

De statliga verken inom vårdsektorn är inte bara underdimensionerade i fråga om tjänster, de har — jag kan gott säga: vi har — oerhörda svårigheter att rekrytera skickligt folk. Blir någon sjuk — någon kan ju t. o. m. komma in i riksdagen — är det omöjligt att få en vikarie.

Om jag tänker mig en medelålders stockholmska som vill ut i yrkeslivet, förstår jag så väl att hon inte går till ett biträdesarbete på ett sjukhus och får 898 kronor i månaden, när hon kanske kan bli spårvagnskonduktör eller spärrvakt med 1 066 kronor i månaden eller parkeringsvakt — s. k. lapplisa — med en begynnelselönen av 996 kronor. Unga flickor som skall välja yrke är nog rationella att förstå skillnaden mellan levnadsstandarden för en folkskollärare med en begynnelselönen av 1 586—2 052 kronor, beroende på kompetens och undervisningsform, och den som en sjuksköterska med en begynnelselönen av 1 224 kronor kan tillåta sig.

Vad skulle en utredning göra åt detta? Detta är en förhandlingsfråga, säger man. En utredning skulle dock kunna visa på bristerna över hela fältet. Sedan får huvudmännen — staten är ju inte den minsta av arbetsgivarna inom den här sektorn — ta konsekvenserna.

När vi i folkpartimotionen föreslår rationaliseringar, skriver utskottet ifrån sig under hänvisning till samarbetsgruppen för rationaliseringsfrågor, och så inträffar det märkliga att inrikesministern i går — dagen innan detta behandlas — tillsätter ett organ som skall utreda just de frågor som vi anser bäst behöver utredas och som viftats bort av utskottet för 14 dagar sedan.

I folkpartimotionen heter det att vad som närmast bör komma i fråga att ut-

Om åtgärder mot personalbristen inom sjukvården, m. m.

reda är personalbesparande rationaliseringsåtgärder efter metoder som redan är kända inom industrien, t. ex. för transporter och övriga kommunikationer inom institutionerna, databehandling, specialisering av arbetsuppgifter o. s. v. I tidningsreferat i dag — åtminstone i det som jag haft tillgång till — står det att vid de diskussioner som nu har förts har förslag väckts att skaffa sjukhusen elektroniska databehandlingsmaskiner, telex, rörpost m. fl. tekniska hjälpmedel. Det är ju precis sådant som vi ville att en utredning skulle ta upp.

Jag ser förresten längre ner i artikeln, att det bör vara möjligt att övervaka patienter kontinuerligt genom telefon- och TV-förbindelse och genom att patienten förses med en apparat som registrerar temperatur, hjärt- och andningsfrekvens, EKG, blodtryck m. m. Sådana apparater användes redan för 10 år sedan, då jag uppehöll en mycket livlig kontakt med Montefiorisjukhuset i New York, för övervakning av patienter i av sjukhuset organiserad och ledd hemsjukvård. De som var inne på sjukhuset och t. o. m. de som låg sjuka i sina egna hem övervakades på det sättet.

När vi i folkpartimotionen talar om utnyttjande av kvalificerad utländsk arbetskraft och begär en utredning, ville vi att man skulle söka komma på spåren bl. a. den bristande generositet som ibland visas den utländska kvalificerade arbetskraften och det paragrafrytteri som nog förekommer. Jag skulle också kunna tänka mig att man ordentligt utredde frågan om import av icke kvalificerad utländsk arbetskraft direkt för sjukhusvård och åldringsvård på samma sätt som man övervägt import av hembiträden från Malta. Men man fick naturligtvis inte göra som nu nämligen släppa in den utländska arbetskraften i patientvård utan vare sig språkkunskaper eller yrkesutbildning. Jag tycker också att man borde på ett helt annat sätt stimulera rekryteringen av manlig kvalificerad personal, som så väl behövs på barnhem, på ålderdomshem och på sjukhem för långvarigt sjuka. På det sättet kan man skapa en naturligare miljö än den

enbart kvinnostyrda, och dessutom har ju männen helt andra kroppskrafter för det tyngsta arbetet.

Många av de här frågorna finns behandlade i de utredningar som redovisats och behandlas av dem som pågår, men det hela börjar verka som ett kalejdoskop där bitarna dansar om varandra. Man behöver en samordning av utredningarna.

Utskottet behandlar också i sitt utlåtande fröken Elméns och min motion om en utredning av industrisköterskeutbildningen. Vi var kanske i försiktigaste laget, när vi begärde utredning. Arbetsgivareföreningen har emellertid tillstyrkt utredningen, LO motsätter sig inte en utredning, och samtliga övriga instanser utom landstingsförbundet anser att behovet av industrisköterskor är styrkt, att medel till en kontinuerlig kursverksamhet saknas och att det viktiga är att staten ställer medel till förfogande. Att den i mars 1962 tillkallade sjuksköterskeutredningen också skulle syssla med industrisköterskornas utbildning, som beredningsutskottet anfört, är omöjligt att läsa sig till av utredningsdirektiven. Risker är nu att utbildningens igångsättande fördröjs när den placeras in i ett sådant här stort komplex. Strängt taget skulle en utredning inte vara nödvändig, eftersom man redan har behovet dokumenterat och undervisningsplaner färdiga och prövade. Om de sedan behöver korrigeras, kunde utredningen få det uppdraget.

Det är beklagligt att inte industrisköterskeutbildningen kommer till stånd genast. Den är en specialitet som har visat sig kunna locka arbetskraft. Arbetet är intressant och mångsidigt och i regel också förlagt till en normal arbetsdag. Jag tror att en effektiv industrisköterskeorganisation skulle betyda mycket i den förebyggande hälsovården. Den kunde också avlasta den offentliga sjukvården, inte minst poliklinikvården som på många håll är sjukvårdens sorgebarn.

Jag kan, herr talman, inte skriva under varje ord i folkpartimotionen. Jag nämnde nyss ålderdomshemsföreståndarinneutbildningen. Jag kanske på några punkter skulle ha skrivit annor-

Om åtgärder mot personalbristen inom sjukvården, m. m.

lunda än utskottsreservanterna. Jag kan dock helt ansluta mig till reservationens innebörd och ber att få yrka bifall till densamma.

Herr NESTRUP (fp):

Herr talman! När motionerna I:15 och II:33 behandlades i beredningsutskottet jämte en del andra motioner, som också i någon mån berörde bristen på personal på vårdområdena, var man inom utskottet oerhört angelägen om att det skulle skrivas så mjukt som möjligt. Det slutade också med att utskottet tillkännagav att motionerna »må anses besvarade med vad utskottet ovan anfört». Jag skall i det följande huvudsakligen hålla mig till motionerna I:15 och II:33, vari begärdes en del åtgärder för att i någon mån kunna påverka rekryteringen inom vårdområdena och möjligheterna att utöka vården.

För det första önskade man genomföra personalinbesparande rationaliseringsåtgärder. För det andra pekade man också på att det gick att utnyttja eventuellt tillgänglig kvalificerad utländsk arbetskraft. För det tredje önskade man inom de vårdområden där detta är möjligt i ökad utsträckning utnyttja möjligheterna till öppen vård och familjevård, varvid ersättningarna bör höjas, samt att på annat sätt ta till vara den reservarbetskraft som representeras bl. a. av hemarbetande kvinnor. För det fjärde ville man på olika sätt stimulera en återgång till vårdområdena av för dessa redan utbildad men nu icke yrkesverksam arbetskraft och, för det femte, i övrigt verka för att ökade personella insatser kommer de vårdande uppgifterna inom den socialpolitiska verksamheten till godo.

Dessa åtgärder ville motionärerna ha genomförda ganska snart. De ville emellertid också att det skulle utarbetas riktlinjer för en prognosverksamhet för en fortlöpande långsiktig bedömning av personalbehoven inom de medicinska och sociala vårdområdena. Detta motionspar skickades på remiss till medicinalstyrelsen och socialstyrelsen, och

i skrivelserna från dessa verk var man i det stora hela positivt inställd till vad som begärdes. På vissa håll tyckte man kanske att det redan hade gjorts en hel del. Personalinbesparande rationaliseringsåtgärder hade vidtagits litet varstans. När det gäller utländsk arbetskraft påpekade motionärerna, att den naturligtvis endast i viss utsträckning kunde användas inom vårdområdena, då det är ytterst nödvändigt att det skapas en personlig kontakt mellan de vårdbehövande och den som skall hjälpa dem.

Det har hänt en del sedan motionerna skrevs. Bl. a. har vi fått reda på att utbildningen av läkare skall utökas. Men den ökningen är ganska obetydlig och kan inte på lång sikt sägas vara till någon större hjälp. Vidare är det ju så att det man nu sätter in på läkarområdet inte ger någon frukt förrän om 7—8 år. Vi har brist på läkare, och vi kommer att få en ännu större brist på läkare om vi skall genomföra den hälsundersökning som vi väl alla vill genomföra. Det pågår ju i vissa landsändar en del undersökningar, och jag tror att resultaten där visar på att dessa undersökningar bör fortsätta. Vi behöver alltså ytterligare utbildningsmöjligheter för läkare, och vi anser att dessa bör komma till stånd så snart som möjligt.

Sjuksköterskorna är en grupp som har varit aktuell i åtskilliga år. Bristen på sjuksköterskor är inte precis av i dag, och landstingen har gjort åtskilligt för att komma till rätta med svårigheterna. Vi kan dock inte komma ifrån att det råder brist på sjuksköterskor, och denna brist ser inte ut att minska utan snarare att öka. Det har sagts att detta beror på att vi har byggt ut våra sjukhus i så stor utsträckning. Det är klart att det betyder mycket, men det finns andra orsaker som gör att sjuksköterskebristen är så akut som den är, nämligen att så många nyutbildade sjuksköterskor eller sådana som bara tjänstgjort något år gifter sig och slutar med arbetet. De vill inte heller gå tillbaka. Vi tror att man på detta område kunde göra stora insatser genom en annorlunda utformad skattepolitik, genom halvtidstjänstgöring

Om åtgärder mot personalbristen inom sjukvården, m. m.

samt genom att försöka ordna bättre arbetstider för sjuksköterskorna.

Sjuksköterskeyrket måste enligt vårt förmenande göras ännu mera attraktivt än det är nu. Det kan inte vara rim och reson, att vi bygger sjukhus och bygger sjukhusavdelningar med specialiteter och sedan inte kan sätta i gång dem därför att vi inte har sjuksköterskor. Även om vi skulle ha läkare, kan vi inte klara oss utan sjuksköterskor. På många håll stänger man avdelningar inte bara för städning och målning och sådant, utan också på grund av att man inte har sjuksköterskor. Övrig personal finns, men sjuksköterskor fattas. Vi tror och hoppas, att regeringen gör som vi har tänkt oss, nämligen sätter till specialistgrupper, expertgrupper, som snabbt kan ta itu med denna fråga och komma fram till resultat.

Utredningar har gjorts på många områden här, och de pekar i en bestämd riktning: det behöver göras någonting. På många håll behövs det inte så mycket mera utredningar, men man måste sätta i gång, så att man får fart på det hela och kan göra det som är det viktiga i detta fall, nämligen att hjälpa de människor som behöver hjälp. Det är orimligt, att hjälpsökande skall behöva vänta upp till ett år eller mera, innan deras fall kan komma under prövning. Det gäller ett sådant vårdområde som psykiatervården, där det råder en oerhörd eftersläpning, och det gäller åtskilliga andra områden.

Jag nämnde i början att utskottet var rätt positivt inställt till vad som skrevs i vårt motionspar, men utskottet kunde ju inte direkt rekommendera allt vad som där begärdes, och så stannade man vid att hemställa, att hela gruppen av motioner måtte anses besvarad med vad utskottet anfört.

Till utskottsutlåtandet är fogad en reservation, och till den reservationen skall jag be, herr talman, att få yrka bifall. Reservationen utmynnar helt enkelt i en hemställan, att riksdagen måtte »begära tillsättandet av det antal samordnade expertgrupper som befins lämpligt för att inom vårdområden, där det

råder svår personalbrist, föreslå sådana skyndsamma reformer och åtgärder som syftar till att minska denna brist och därigenom skyndsamt stärka den medicinska och sociala vården». Vidare anhålles »att för de grupper som inte redan omfattas av en tillfredsställande prognosverksamhet riktlinjer utarbetas för en fortlöpande långsiktig bedömning av personalbehovet inom de medicinska och sociala vårdområdena».

Herr SÖRLIN (s):

Herr talman! De motioner som behandlas i föreliggande utskottsutlåtande innehåller i och för sig ingenting nytt. Det föreligger emellertid en reservation i anslutning till motionerna I:15 och II:33. Reservationsyrkandet går ut på att riksdagen skall i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att det tillsättes vissa expertgrupper. Med anledning därav har man inom utskottsmajoriteten frågat sig: Vilka märkliga förslag skulle nu dessa expertgrupper kunna komma med utöver vad som tidigare är känt genom avslutade eller pågående utredningar?

Utskottet har varit medvetet om att det pågår ett intensivt arbete för att lösa de problem som det här är fråga om. Utskottet har också varit medvetet om att till följd av de beslut som denna kammar har varit med om att fatta pågår ett utbyggnadsarbete på detta område i mycket stor omfattning. Läkarutbildningen ökas, och sjuksköterskebristen vill man söka eliminera. En rad utredningar har framkommit med konkreta förslag när det gäller den lägre sjukvårdspersonalen. Vad kan man mera göra? De kommunförbund, som ytterst är huvudmän på mycket stora områden i detta fall, har sagt sig att de egentligen inte har några nya yrkanden att komma med. Kommunförbunden i egenkap av huvudmän är väl medvetna om den svårighet som föreligger, men de är också medvetna om att det föreligger bristsituationer också på andra områden i samhällslivet och att man inte kan ensidigt kräva en lösning bara på ett område.

Om åtgärder mot personalbristen inom sjukvården, m. m.

I de motioner, som tillstyrkts i reservationen, talar man även om lönefrågor. Utskottet har emellertid det intrycket, att riksdagen aldrig tidigare har velat ingripa i löneärenden. Utskottet har därför ansett att det tillkommer de olika parterna att förhandla om lönerna, och man bör enligt utskottets mening inte bryta mot hittillsvarande praxis.

När man vidare efterlyser en prognosverksamhet, är det i och för sig riktigt — enligt utskottets mening — att man bildar sig en uppfattning om hur utvecklingen kan komma att gå under ett antal år framöver. Men det finns ju redan nu en prognosverksamhet som bedrivs inom arbetsmarknadsstyrelsen, och utskottet har föreställt sig att denna verksamhet kan ge det resultat som motionerna ytterst syftar till, nämligen en överblick över hur behovet kan komma att bli i en framtid.

Det synes mig att det råder något av en överdriven pessimism på detta område. Man talar ständigt om bristen på vårdpersonal, och detta kan i sin tur ha föranlett att en hel del av de människor som kanske skulle ha sökt sig till dessa vårdnadsyrken drar sig för att söka anställning inom dessa yrken. Enligt utskottets mening är det arbetsro man behöver på detta område. Alla är positivt inställda till att det skall hända och ske sådana ting som innebär, att de bland oss som behöver vård av olika grad skall kunna få den. Men om man skall kunna komma fram till ett gott resultat är också arbetsro av mycket stor betydelse. Man bör lugna ner denna debatt samt vänta och se, och det är detta som föranlett utskottet till dess ställningstagande.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Utskottet delar reservanternas bekymmer över bristen på sjukvårdspersonal. Jag kan nämna att det fanns motioner i ämnet från tre partier,

men endast folkpartiet gick fram till en reservation.

Med en hög standard och med fri sjukvård blir köerna vid våra sjukhus givetvis stora, och jag förmodar att det kommer att bli ganska besvärligt att få bukt med dem. Reservanterna talar först om läkarbristen. Utskottet påpekar i denna fråga, att den aktualiserats från en rad olika håll. I en proposition till 1961 års riksdag framlades förslag till ökad läkarutbildning. Läkarutbildningsutredningen har som bekant nyligen föreslagit ökad läkarutbildning vid fakulteten i Lund. Dessutom finns en organisationskommitté för medicinska högskolan i Umeå samt ytterligare en utredning rörande den medicinska utbildningen.

Reservanterna talar vidare om bristen på sjuksköterskor och sjukgymnaster. Utskottet vitsordar behovet av åtgärder men påminner om vad som är i görningen. Det finns en samarbetsgrupp för främjande av rationaliseringsåtgärder inom sjukvården. Denna grupp skall ha kontakt med vederbörande huvudmän för att avgiva förslag som skall kunna motverka bristen på sjukhuspersonal. Dessutom har ju Kungl. Maj:t just uppdragit åt både medicinalstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning att öka utbildningen av personal, som kan avlasta eller ersätta sjuksköterskornas arbete. Vi känner också till att det vid våra yrkesskolor har påbörjats utbildning av operations-, röntgen- och radioterapiassistenter, d. v. s. helt nya typer av befattningshavare, som skall ha till uppgift att avlasta sjuksköterskornas arbetsuppgifter.

Vi vet att sjukhusadministratörer skall utbildas. I mars i år tillsattes en stor sjuksköterskeutredning, som har för avsikt att avge ett delbetänkande nästa år. Utbildningen av undersköterskor och sjukvårdsbiträden är också under överarbetning, varför en ytterligare utredning i denna fråga för mig ter sig ganska överambitiös.

Beträffande sjukgymnasterna kan anföras, att en utredning just i dagarna avslutat sitt arbete med förslag till ökad

Om åtgärder mot personalbristen inom sjukvården, m. m.

utbildningskapacitet, alltså just vad reservanterna kräver.

Utöver vad jag här anfört kan nämnas den stora arbetsmarknadsutredningen och en hemställan till Kungl. Maj:t om en översyn av utbildningen av personal för socialvården. Det förefaller alltså, herr talman, vara ganska trångt om utrymmen för ytterligare utredningar i hithörande frågor i enlighet med reservanternas förslag. Personligen vill jag gärna hålla med kommunalarbetsförbundet, när detta i sitt remissvar säger att problemen redan utretts ur så många aspekter, att statsmakterna bör övergå från ord till handling.

Skulle vi få veta något mer av en ny utredning på detta område? Jag tror det knappast.

Herr talman! Alla som är verksamma inom landstingsarbetet känner väl orsakerna till bristen på sjukvårdspersonal. Vi vet att när byggnationen släpptes fri år 1957 fanns det ett ackumulerat investeringsbehov, som förorsakade en mycket stark utbyggnad av sjukvårdsanstalter av olika slag landet över. Felet då var att det inte skedde en lika snabb utveckling av våra sjuksköterskeskolor samtidigt. Det var en felbedömning som gjordes då, och det lönar sig inte att spekulera över denna sak nu. Utredningar kan inte bättra på den. Det finns faktiskt flera sökande till våra sjuksköterskeskolor än som nu kan tas emot. Ge vår unga flickor en chans till utbildning på detta område, så kommer bristen att upphöra!

I detta sammanhang vill jag påtala bristen på instruktionsköterskor. Utbildningen av dessa är ju en statlig uppgift. Utskottet understryker nödvändigheten av en ökad utbildningskapacitet på detta område. Det hjälper ju inte att bygga sjuksköterskeskolor ute i landstingen, om vi inte har tillgång till instruktionsköterskor. Det är viktigt att detta behov blir tillgodosett.

Ökad utbildning är alltså en av huvudförutsättningarna för att avhjälpa bristen på vårdpersonal. Därtill kommer löne- och anställningsförhållandena. Vi får inte glömma, att de sjukvårdsanställda är en servicepersonal med många gånger

mycket obekväma arbetstid. Vi måste vara beredda att göra allt för att förbättra och rationalisera anställningsvillkoren utan att patienterna får sämre vård. Vi måste, ärade kammarledamöter, vara beredda att betala denna personal, så att yrket blir lockande.

Skatteproblemen har naturligtvis sin givna betydelse i detta sammanhang, men beredningsutskottet brukar konsekvent inte yttra sig i skattefrågor. Kammarledamöter känner ju väl till den inställning mitt parti har i dessa frågor. På den punkten är jag i sak helt ense med reservanterna.

Herr talman! Vi känner alltså orsakerna till personalbristen inom sjukvården och åldringsvården. En intensiv utredningsverksamhet pågår inom alla dessa områden. En stor del av verksamheten är för övrigt igångsatt sedan motionerna väcktes. Jag kan därför inte inse att nya expertgrupper har någon särskild uppgift att fylla. Man kan väl göra gällande, att försyndelserna på detta område ligger flera år tillbaka i tiden. Alltför länge var sjukvårdsyrket ett dåligt avlönat kall, men utvecklingen går snabbt, och de sista två åren har ju medfört en väsentlig lyftning av lönenivån, som betydligt förbättrat de ekonomiska villkoren. Utbildning, arbetsförhållanden och löner är således de områden, på vilka åtgärder måste sättas in. Någon utredning härom är inte nödvändig. Vi känner redan dessa faktorer. Utbildningen är ju en landstingsfråga utom när det gäller utbildningen av instruktionsköterskor, som jag redan har berört. Löner och anställningsvillkor är förhandlingsfrågor.

Med hänsyn till den stora aktivitet som råder på detta fält och till den mängd olika utredningar som redan är i arbete ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken NORDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Sörlin inte tror att nya utredningar kan göra mer än de utredningar som redan har avlämnat sina betänkanden eller nu arbetar, måtte

Om åtgärder mot personalbristen inom sjukvården, m. m.

väl herr Sörlin ställa sig skeptisk till betydelsen av den nya medicinsk-tekniska utredning med talman Thapper som ordförande, som tillsattes i går. Denna utredning skall just ta upp de rationaliseringsfrågor, som vi — även om vi naturligtvis inte är de första — har pekat på. Vi hälsar tillkomsten av denna utredning med den allra största tillfredsställelse. Det är också en skicklig expertgrupp som har tillsatts.

Herr Sörlin yttrade vidare, att vi borde lugna ner debatten. Varför skall man lugna ner debatten, när man har tillfälle att debattera och inom sig känner den allra djupaste oro? Jag har inte tillgång till några siffror beträffande bristen på personal, men jag minns att enligt arbetsmarknadsstyrelsens prognosdelegation skulle med nuvarande utbildningskapacitet bristen på sjuksköterskor år 1980 ha stigit till inte mindre än 15 000 sjuksköterskor. Ger inte det anledning till oro nog?

Det var slutligen, herr talman, glädjande att höra den deklaration, som herr Ringaby gjorde såsom landstingsrepesentant, när han betonade vikten av en förbättring av lönevillkor, arbetsvillkor och utbildning. Det är vad vi syftar till.

Herr NESTRUP (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herrar Sörlin och Ringaby har ju här omvittnat att det finns en mängd utredningar, som redan är färdiga med sitt arbete, och en mängd utredningar, som är i gång. Det vet vi också, men vi önskar närmast att man skall ta till vara dessa utredningars resultat snarast möjligt. Enligt vår mening sker detta bäst, om man tillsätter små expertgrupper, som inriktas på vissa områden. På det sättet skulle man snabbt kunna komma fram till resultat, som regeringen sedan kan förelägga riksdagen eller genomföra utan riksdagens hörande.

Det är en brist att det finns ting, som man inte alls har gjort någonting åt. Herr Sörlin vet att en av hans partikamrater i utskottet pekade på utbildningen av husmödrar och föreståndarinnor för

ålderdomshem. På den fronten har det ingenting gjorts, men där behöver det absolut göras någonting.

Vidare vill jag fråga: Hur har vi det på socialvårdsfronten? Jag kan tala om ett fall från min hemstad — det hände i lördags åtta dagar sedan. På kvällen ringde en socialvårdstjänsteman på barnvårdsbyrån hem till min maka och sade till henne: »Du måste vara beredd att ta din bil och fara upp med en pojke, som polisen tagit hand om, till ett intagningshem. Vi har inte någon tjänsteman just nu som kan göra det, ty allihop är ute» — det var en lördagskväll klockan sex. Man hade alltså inte möjlighet att klara det utan måste vända sig till en av dem som sitter i barnvårdsnämnden för att få detta arbete utfört.

Det har sagts att man måste ha arbetsro. Ja, det tycker jag också, herr Sörlin! När vi har sammanträde i lasarettsdirektionen brukar min stående fråga till husmor vara: »Hur har vi det nu på sjuksköterskefronten?» »Ja», säger hon, »vi klarar oss, men vi är faktiskt i den situationen, att det många gånger är väldigt besvärligt, och jag får ofta kräva ut mer arbete av en del sjuksköterskor än jag egentligen skulle göra.» Så ligger det alltså till med arbetsron på den fronten.

Herr SÖRLIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är möjligt att det inte är så mycket att tillägga, men de av oss i denna kammare som litet grand sysslar med allmänna angelägenheter är i alla fall på det klara med att man inte vinner några praktiska resultat genom att först ha en rad utredningar, som antingen är avslutade eller som pågår, och sedan nu begär tillsättande av expertgrupper. Vad är det för sorts konstiga människor man talar om här? Har inte experter redan tidigare varit knutna till utredningsarbetet? Finns inte experter i Kungl. Maj:ts kansli, finns inte experter i kommunförbunden för att inte tala om landstingsförbundet, där man inrättat olika avdelningar som samordnar, behandlar och försöker föra ut i den prak-

Om åtgärder mot personalbristen inom sjukvården, m. m.

tiska landstingspolitiken en rad olika åtgärder för att klara de problem det här är fråga om? Jag tror, herr Nestrup och fröken Nordström, att vi bör tala ett annat språk och inte bara lita oss till det högtidliga uttrycket »experter». Det gäller här att få litet mer praktisk handling, och möjligheterna härtill finns ju redan nu.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Låt mig helt kort till herr Sörlin säga att vi har väl alla i denna kammare åtskilligt sysslat med allmänna angelägenheter. Den särställning han ger sig själv och dem, som står bakom utskottets majoritet, har jag svårt att förstå.

Svensk sjuksköterskeförening har i sitt remissvar med anledning av en av de föreliggande motionerna gjort det intressanta uttalandet, att antalet icke yrkesverksamma sjuksköterskor är så stort att alla vakanta tjänster i landet skulle kunna besättas med dem. Man tar sig litet betänketid efter att ha läst detta uttalande. Varpå beror det, att denna färdigutbildade och kunniga arbetskraft stannar hemma och inte går ut i det yrke som de en gång har valt? Det är ju det som är den verkligt intressanta och jag kan nästan säga avgörande frågan i detta sammanhang.

Den av arbetsmarknadens prognosinstitut i somras publicerade undersökningen upplyste oss om att av de cirka 30 000 utbildade sjuksköterskor som fanns i Sverige i slutet av år 1960, utförde de gifta i genomsnitt 37 procent av ett heltidsarbete och de ogifta cirka 76 procent. Genomsnittssiffran för hela kårens förvärvsintensitet var 52 procent, vilket alltså skulle betyda, att det i medeltal behövs två utbildade sjuksköterskor för varje inrättad tjänst. Jag skulle vilja säga att speciellt intressant i detta sammanhang har frågan om de ogiftas yrkesintensitet varit. Den uppges vara 76 procent. Det är klart att däri ingår olika åldrar, men intressant är alltså att redan hos de ogifta är bortfallet genomsnittligt ett kvarts helårsarbete.

Det har sagts mig, att vid en sjuksköterskeskola här i landet gick 20 å 25 procent — alltså nära en fjärdedel — av de nyutexaminerade aldrig ut i sitt yrkesarbete. Naturligtvis berodde det på att många av dem hade gift sig redan tidigare och var tvungna att stanna hemma när kursen var färdig eller genast gifte sig efter examen eller gick över till andra uppdrag. Jag tror inte att förhållandet är säreget för den sjuksköterskeskolan, därför att den statistik jag nyss hänvisat till visar att redan i åldern 25—29 år är det bara 83 procent av de ogifta som är yrkesverksamma.

Den låga förvärvsintensiteten är emellertid inte bara ett problem inom sjuksköterskekåren. Den är påtaglig inom många andra kvinnoyrken. När det i höstas visade sig att de nyintagna till tandläkarhögskolan till större delen än tidigare utgjordes av kvinnliga elever — vilket alltså innebar en förändring i jämförelse med tidigare förhållanden — uttalade professor Westin bekymmer över utvecklingen. Inte så att han skulle ha någonting emot kvinnliga tandläkare, men han konstaterade att de kvinnliga tandläkarnas arbetsprestation under en livstid på grund av avgång ur yrket eller uppehåll i yrkesutövningen inte uppgår till mer än 60 procent av en manlig tandläkares. Ju större procentuell andel av tandläkarhögskolans elever som är kvinnor, desto svårare är det alltså att komma till rätta med tandläkarbristen.

Receptarierna är ju en utpräglad kvinnogrupp. Redan i 30-årsåldern är endast 56 procent av dem yrkesverksamma, och för skolkökslärarinnorna är siffran tio år efter examen endast 48 procent, alltså under hälften.

Att de gifta kvinnornas yrkesintensitet blir lidande av barnsbörd är en sak som inte behöver diskuteras. Det anges i olika sammanhang andra skäl, men vet man egentligen vad det därutöver är som innerst inne konstituerar den kvinnliga gifta arbetskraftens attityd till yrkesverksamheten? Ja, mer eller mindre vet man naturligtvis att nettotinkomstens storlek är mycket avgörande, vård och skötsel av barnen likaså. Behovet av del-

Om åtgärder mot personalbristen inom sjukvården, m. m.

tidstjänster, förskolor, barndaghem, o. s. v. är också viktigt. Men uppgifterna härom är inte entydiga.

Vid ett stort sjukhus organiserade man deltidstjänster på sjuksköterskefältets olika specialiteter, man inrättade ett eget barndaghem och man gick ut att personligen kontakta alla icke yrkesverksamma sjuksköterskor i omgivningen. Om jag inte minns fel fanns det 110 stycken. Av dessa 110 intervjuade fick man 4 vikarier på sommaren och dessutom en deltidstjänst. Trots att ett barndaghem stod till förfogande för personalen och trots att man hade hyggliga kommunikationer blev resultatet så pass magert. Barndaghemmet är ju till för personalen vid sjukhuset, men det har uppgivits för mig att den procentuella andelen av barn som härör från sjuksköterskepersonalen är mycket blygsam. Jag tror att det var 3 barn av alla.

Dessa och andra skäl har gjort att jag frågat mig: Vet vi egentligen vad som ligger bakom denna attityd, vilka skilda komponenter som ingår i en i vissa fall alldeles uppenbar ligkiltighet för yrkesverksamhet från yrkesutbildade gifta kvinnors sida? Om någonsin en sociologisk undersökning varit av betydelse, så tror jag att det vore här. Jag är medveten om att den måste bli ganska omfattande och besvärlig, men så viktigt är det att få en säkrare grund och klarare fakta att stå på, när det gäller den arbetskraftsreserv som det här är fråga om, att varken kostnader eller besvär bör få avskräcka från en sådan undersökning.

Jag har, herr talman, uppehållit mig vid en fråga som kanske ligger något vid sidan om det speciella problemkomplex som vi har att behandla här i dag. Synpunkterna har dock stor betydelse även för sjukvårdspersonalen, som ju i avsevärd utsträckning är kvinnlig.

Jag skall inte uppehålla mig mer utförligt vid motionerna och utskottsbetänkandet. Jag kan hänvisa till vad som förut har sagts av talesmännen för reservanterna. Utskottet anser att det har skett så mycket sedan januari månad, då motionerna väcktes, att motionerna delvis är föråldrade. Det är riktigt att det

har skett mycket. Utredningar har redovisats och nya utredningar har kommit till eller har tillsatts. Senast i dag fick vi läsa om en viktig kommitté på detta område. Men motionernas yrkande om samordnade expertgrupper går något längre än till de fristående, i och för sig förträffliga åtgärder som hittills har vidtagits. Jag skall inte upprepa motionerna utan bara hänvisa till dem. De talar sitt tydliga språk i fråga om de problem som sådana expertgrupper skulle syssla med. Jag vill bara hänvisa till att det spörs-mål som jag nyss tog upp rörande större klarhet om de komplexa skälen till den procentuellt svaga yrkesverksamheten från de yrkesutbildade gifta kvinnornas sida kan vara ett av de områden där en dylik expertgrupp skulle kunna ha en uppgift. Det är bristsituationens orsaker som skall undersökas. Härom vet man som sagt endast en del.

I förbigående vill jag säga att när utskottet hänvisar till att utbyggnaden av antalet vårdplatser är ett av skälen till sköterskebristen, så kan detta naturligtvis inte bestridas. Det är faktum att ju fler vårdplatser vi har, desto mer personal behövs det. Detta är dock inte något passerat stadium. Utbyggnaden kommer med säkerhet att fortsätta. Forskningen vinner nya områden, behovet av vård kommer att öka. Därför tycker jag inte att den utbyggnad som skett hittills i och för sig utgör någon ursäkt. Kanske anföres den, som Svenska Dagbladet skrev häromdagen, för att dämpa kritiken. Den tycker jag inte behöver dämpas. Frågan är så pass väsentlig att kritiken bör få tala ut ordentligt.

Den prognosverksamhet som bedrivs är ytterligt väsentlig, men den är inte tillräcklig. Man måste följa upp utvecklingen, framlägga konkreta förslag undan för undan och därmed samordna verksamheten på bästa sätt. Jag vill här erinra om att medicinalstyrelsen i sitt yttrande i sak tillstyrker att man verkligen gör en del utöver vad som redan skett på området. Medicinalstyrelsen säger bl. a.: »Styrelsen finner för sin del likväl skäl tala för att ytterligare åtgärder vidtagas — — —»; den verkar inte

Om åtgärder mot personalbristen inom sjukvården, m. m.

vara lika belåten som utskottets talesmän. Medicinalstyrelsen tillägger vidare: »Enligt styrelsens mening är det vidare av stor vikt att en samordning kommer till stånd av allt det utredningsarbete, som har anknytning till motionens syfte och dess detaljer.» Jag kan inte läsa detta på annat sätt än att man på medicinalstyrelsen finner, att det förslag som framförts i motionerna verkligen ger en del utöver de många utredningar och åtgärder som hittills har vidtagits.

Varför utskottet är så ängsligt för att uttrycka önskemål om en långsiktig bedömning av personalbehovet även för sådana grupper som inte redan omfattas av en tillfredsställande prognosverksamhet, det begriper jag inte alls. Yrkandet avser ju inte något område, där prognosverksamhet nu bedrivs och resultat framkommer. Det finns därutöver vissa områden, där det kunde vara önskvärt att lägga upp en liknande verksamhet, och ändå vill utskottet inte vara med, av skäl som jag, som sagt, inte förstår.

Herr talman, jag ber att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Herr RINGABY (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Varför stannar de gifta sjuksköterskorna hemma, frågar herr Lundström. Om man tar del av rapporten från arbetsmarknadsstyrelsens prognosinstitut, det häfte som utkom i juni, får man en del intressanta uppgifter. Inom det institutet försiggår för övrigt den långsiktiga planering som herr Lundström efterlyste här allra sist.

Detta lilla häfte är en intressant läsning. Man får veta, att sjuksköterskor gifter sig mindre än andra kvinnor, vilket kanske är i motsats mot vad man tidigare trodde. Av hundra sjuksköterskor i åldern 22—24 år gifter sig bara 38, medan medeltalet för kvinnorna i allmänhet är 53. Den tendensen står sig i alla åldersgrupper.

Vill man veta vilka kvinnor som är verkligt attraktiva på männen, får man

veta att det är barnträdgårdslärarinnor och småskollärarinnor.

Vidare brukade man säga, att de gifta sjuksköterskorna stannar hemma i större utsträckning än vad andra yrkesarbetande kvinnor gör, men så är det inte; det är alldeles tvärtom. De gifta sjuksköterskorna deltar i sitt yrkesarbete mera än vad andra gifta kvinnor med motsvarande utbildning gör.

Jag skall, herr talman, till slut be att få vara litet generös och säga, att motionären faktiskt fått sina önskemål tillgodosedda genom att så många aktioner satts i gång sedan motionen väcktes. Vi har från utskottets sida ingalunda velat dämpa kritiken, men man måste ändå böja sig för den mängd av åtgärder som nu är på gång och den forcerade verksamhet på detta område som man har kunnat konstatera.

Fröken NORDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Sjölin kritiserar vårt krav på expertgrupper, måste det innebära en kritik av inrikesministerns åtgärd att tillsätta den expertgrupp, som han tillsatte i går. Eller är det så att quod licet Jovi, non licet bovi — vad som är tillåtet för guden Jupiter är inte tillåtet för oxen.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Herr Lundström försökte med anledning av herr Sörlins anförande tala om för honom, att alla i den här församlingen sysslar med offentlig verksamhet och därför väl känner till dessa frågor. När man emellertid läser denna motion, får man det intrycket att de som har författat den — och herr Lundström är ju huvudmotionär i den här kammaren — inte har satt sig in i alla de åtgärder som redan vidtagits i detta sammanhang och som också redovisas i utskottets utlåtande. Men herr Lundström är ju sedan ganska klart framme vid att motionen redan hunnit bli föråldrad innan den behandlats.

Om åtgärder mot personalbristen inom sjukvården, m. m.

När man lyssnar till herr Lundströms tal om de gifta kvinnornas yrkesintensitet, får man ganska snart klart för sig — och det har väl vi som sysslats med dessa frågor haft ganska klart för oss förut — att det inte är någon skillnad i det fallet mellan våra sjuksköterskor och kvinnlig personal inom andra yrken. Det är för dem alla precis samma förhållande.

Han frågar också vad det beror på att sjuksköterskorna inte vill fortsätta sitt arbete: Varför lyckas man inte i de fall där man har försökt ordna barndaghem? Ja, det beror helt enkelt, såsom också framgår av senaste numret av Svensk sjukskötersketidning, på att det inte är en fråga om löneförhöjningar, utan på att arbetstiden inom sjukvården icke är sådan att gifta sjuksköterskor kan fortsätta inom yrket så länge barnen är små. Därför är en av de allra viktigaste uppgifter vi har att se till att de sjuksköterskorna får möjlighet att så snart tillfälle ges återgå till yrket, och det försöker huvudmännen ordna genom reaktiveringskurser av olika slag. Försök med barndaghem har inte slagit väl ut.

Jag skulle också vilja säga till herr Ringaby i detta sammanhang, att jag inte alls tror att skattefrågor spelar någon roll här. Sjuksköterskeföreningen har också klart deklarerat, att det inte närmast är lönerna och skatten, utan arbetstiden det beror på.

Vi bör göra klart för oss att sjukvårdshuvudmännens personallöner har ökat med omkring 20 procent sedan denna motion skrevs. Av landstingens utgifter för sjukvården avser ca 75 procent löner. I ett så litet landstingsområde som det jag representerar steg lönerna i ett enda svep med 8 miljoner kronor. Jag tror ändå inte att den mycket kraftiga ökningen kommer att medföra att tillströmningen till sjuksköterskeyrket blir så mycket större.

Vi måste se till att arbetstiden blir bättre. Man har försökt på olika håll att ordna en förnuftigare arbetstid, och man har provat s. k. treskift och på alla andra sätt sökt få till stånd bättre förhållanden i detta avseende, men man möter många gånger mycket starkt motstånd

från personalen, och frågan är inte så lätt att lösa som många tror.

När jag lyssnade till fröken Nordström fick jag ett intryck av att hon kanske hade valt att uppträda inför fel forum — jag tror det hade varit bättre om fröken Nordström hade framfört en del av de här synpunkterna såsom ledamot av Stockholms stadsfullmäktige. Hon talade bland annat om en stackare som inte kunde bli röntgenfotograferad på ett allmänt sjukhus och måste betala 5 000 kronor på ett privatsjukhus för den saken. Jag har tidigare haft tillfälle att berätta i denna kammare, att det kan bli på det sättet därför att Stockholms stad icke har gjort som övriga sjukvårdshuvudmän i landet, nämligen ordnat med en evalvering av läkarnas ersättningar — det är därför man nu kan få betala så stora kostnader på privata sjukhus. Vi har haft tråkiga exempel på att patienter remitterats från andra län till allmänna sjukhus i Stockholm, men vederbörande läkare, som också varit läkare på ett privat sjukhus, har sagt: »Här har vi inte tid att ta emot er förrän om några månader, men om ni lägger in er på ett privat sjukhus, så skall ni omedelbart få bli behandlad.»

Det finns alltså anledning för fröken Nordström att se på det problemet också såsom ledamot av Stockholms stadsfullmäktige.

På samma sätt tror jag att fröken Nordström, när hon har bedömt sjukvårdsfrågor, i allt för hög grad har sett på förhållandena här i landets huvudstad. Jag kan försäkra att vi inte har riktigt samma besvärliga problem ute i landet som man kan ha här i kungl. huvudstaden, även om också vi kan ha det besvärligt.

Om man undersöker hur sjuksköterskeutbildningen i landet hittills varit ordnad, så visar det sig att de olika landstingen Sverige runt har utbildat ett stort antal sjuksköterskor, som sedan har emigrerat till Stockholm. Där har man inte ansett sig behöva lägga ner något större arbete och någon större kostnad på att utbilda sjuksköterskor, eftersom man fått dem så att säga gratis från

Om åtgärder mot personalbristen inom sjukvården, m. m.

landsorten. Det finns skäl att se till att även Stockholms stad bidrar med en kraftigt utökad sjuksköterskeutbildning.

Fröken Nordström menar att utskottet har viftat bort frågan om expertgruppen. Det har utskottet ingalunda gjort. Utskottet har klart och tydligt sagt ifrån, att det pågår utredningar av olika slag. Det har tillsatts expertgrupper, och ingen vill väl bestrida att den nuvarande inrikesministern har lagt ned en oerhört stor möda på att förbättra förhållandena icke bara inom den psykiatriska vården, utan även inom sjukvården i övrigt. Den expertgrupp som motionärerna har efterlyst tillsattes redan föregående år med expediteschefen i inrikesdepartementet, Lennart Rydbeck, som ordförande, och den har kommit med en hel del uppslag. På samma sätt har Landstingsförbundet, såsom herr Sörlin upplyste om, tillsatt speciella experter som sysslar med de här frågorna.

När inrikesministern bytt ut den första expertgruppen mot en ny, utvidgad expertgrupp, är det alltså inte någonting som har skett bara med anledning av att den här frågan har tagits upp motionsvägen. På alla områden inom vår sjukvård arbetar man intensivt med att söka lösa de här problemen. Varje landsting och varje huvudman över huvud taget som sysslar med sjukvård och socialvård ägnar ett oerhört stort arbete åt att försöka lösa dessa mycket svåra problem. Det är klart att alla frågor inte har kunnat lösas, utan mycket återstår att göra, men det saknas inte intresse och vilja att klara uppgifterna. Jag tror man kan vara lugn för att de som har ansvaret för sjukvården kommer att göra allt som är möjligt att göra.

Fröken **NORDSTRÖM** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig säga herr Söderberg, att jag inte har försummat ett enda tillfälle att kritisera Stockholms sjukvård. Jag går nästan som en följetong i Stockholms stadsfullmäktige i sjukvårdsfrågor. Jag hade nyligen en interpellationsdebatt med sjukvårdsborgarrådet,

där jag med siffror, som jag just hade fått från Västmanlands läns landstingskansli, visade hur vi i Stockholm stjäla sjuksköterskor från de omkringliggande länen. Nu får vi dessbättre en ny sjuksköterskeskola här i Stockholm.

Stockholms sjukvård är inte bra. Jag vet att ni inte har det riktigt lika eländigt i alla landstingsområden. Men de stängda avdelningarnas problem är ju inte enbart ett stockholmsproblem, utan det drabbar hart när hela landet.

Herr **SÖDERBERG** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast genmäla, att de stängda avdelningarnas problem i allra högsta grad har överbetonats i debatten, inte bara här i riksdagen utan framför allt i tidningspressen.

Det ligger ju i grund och botten så till, att vi sommartid måste stänga vissa sjukvårdsavdelningar för att bereda personalen den semester som de anställda är berättigade till. Förhållandena kan naturligtvis vara något olika i t. ex. mitt hemlän och herr Nestrups län. Om Västerås och omkringliggande nejd under juli månad på grund av industrisemestrarna är nästan öde och tomt på befolkning, vore det väl ganska oklokt att under den tiden ha samtliga avdelningar på sjukhusen öppna, ty man har ju då helt enkelt inte tillräckligt med patienter att ta in. Vi har gjort vissa undersökningar för att klarlägga hur det i själva verket ligger till. Vi har sammanlagt ca 600 vårdplatser. Därav stängs under sommaren hälften av avdelningarna, så att vi bara har ungefär 300 vårdplatser till förfogande. Under normala förhållanden räknar man med en 80-procentig beläggning på sjukhusen — man kan ju aldrig komma upp till en beläggning av 100 procent. Det har vid våra undersökningar visat sig att sommartid, då vi således inte haft mer än 300 vårdplatser tillgängliga, har beläggningen på sjukhusen heller inte varit mer än 80 procent. Det innebär alltså att vi inte haft någon brist på vårdplatser under den tid som vi på grund av semestrar och annat måste stänga vissa avdelningar.

Om åtgärder mot personalbristen inom sjukvården, m. m.

Förhållandena kan naturligtvis vara annorlunda i Hallands län. Befolkningen i Halmstad fördubblas ju under semester tiden. Där har man emellertid i regel inte några svårigheter att få personal till sjukhusen, ty både sjuksköterskor och annan sjukvårdspersonal vill gärna vistas nere på dessa semesterorter under den tiden av året.

Jag tror därför, herr talman, att vi måste se problemet med de stängda avdelningarna i dess rätta belysning. Därmed vill jag dock inte ha sagt, att vi naturligtvis ändå i vissa avseenden inte har stora problem genom att vi måste stänga sjukvårdsavdelningar och inte kan öppna nya vårdavdelningar därför att viss personal saknas. Framför allt gäller det viss personal som operations-, röntgen- och laboratoriepersonal.

Problemen finns där, men sommartid gör man ibland detta problem med de stängda avdelningarna, inte minst från tidningspressens sida, större än vad det i själva verket är.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Det sägs att man med statistik kan bevisa allt. Om herr Ringaby med sina statistiska uppgifter rörande sjuksköterskornas giftermålsfrekvens ville försöka bevisa att sjuksköterskorna är personligen mindre attraktiva än förskollärarinnor och barnträdgårdslärarinnor, tror jag att han far fullständigt vilse.

Jag ber, herr talman, att än en gång få understryka, att medicinalstyrelsen ju anser att en hel del bör göras utöver vad som redan har gjorts och att det är av stor vikt att en samordning kommer till stånd av utredningsarbetet. Det är just vad vi har föreslagit i vår motion. Om herr Söderberg därför anser, att motionärerna inte har satt sig in i de redan vidtagna åtgärderna, gäller den kritiken, herr Söderberg, även medicinalstyrelsen. När herr Söderberg anser, att medicinalstyrelsen inte har satt sig in i de åtgärder, som har vidtagits för att förbättra förhållandena på sjukvårdens område,

måste jag verkligen säga att hans kritik, såvitt jag förstår, skjuter över målet.

Talesmännen för utskottsmajoriteten tycker att man redan vet allt som är behövligt att veta om skälen till den låga yrkesintensiteten hos yrkesutbildade gifta kvinnor. Herr Ringaby hänvisade till prognosinstitutets rapport. Jag känner väl till den. Erfarenheterna visar dock, som jag påpekade redan i mitt förra anförande, att det finns skäl anta att man bara *vet* en del men *tror* en del. Här är det fråga om en så betydelsefull arbetskraftsreserv, att jag anser att man inte kan nöja sig med att bara *tro* en del, utan man bör genom en sociologisk undersökning försöka komma till rätta ytterligare med dessa problem.

Vi kan ju i dag läsa i tidningarna, att regeringen har tillsatt en kommitté, vars arbete kommer att omfatta även vissa av de problem som vi har tagit upp i vår motion. Det är väl då också mycket möjligt, att innan nästa folkpartimotion i denna fråga avslås, så kommer regeringen även att ha tillsatt den sociologiska undersökning, som jag anser att man inte gärna kan komma ifrån. Även på det sättet fyller ju, herr talman, motionerandet här i riksdagen vissa viktiga uppgifter.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Lundström, att kungl. medicinalstyrelsen kanske för hans del inte är så mycket att hålla i handen när det gäller sjuksköterskeutbildningen. Som alla vet — och som även herr Lundström borde ha känt till om han nu är så väl intimerad i dessa frågor — har dagens svåra situation när det gäller tillgången på sjuksköterskor uppstått bl. a. just på grund av de felprognoser kungl. medicinalstyrelsen gjort om behovet av sjuksköterskeutbildning i vårt land. Styrelsen har nämligen tidigare förklarat att utbildningen av sjuksköterskor var tillräcklig och att man icke fick bygga ut våra sjuksköterskeskolor ytterligare. Det var en fullständig felbedömning, herr Lundström, som vi naturligtvis beklagar.

Ingen vill hänga kungl. medicinalstyrelsen för det, men detta visar ändå att även om kungl. medicinalstyrelsen har sagt en sak så är det inte absolut säkert att man kan rätta sig därefter.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag har ju i stor utsträckning talat inte om utbildningen utan om varför utbildad arbetskraft icke går in i arbetet mer än som sker och varför denna arbetskraft är tveksam även då det gäller tjänstgöring med ordnade barn-daghem, deltidstjänster o. s. v. Det är den sidan av problemet jag fäst största vikten vid, och där inverkar sådana faktorer som löner, skatter och ytterligare några omständigheter som man känner till; men dessutom torde vissa *nu inte kända faktorer* vara av betydelse. Be-träffande dessa är det nödvändigt att vi får ökad klarhet. Därvidlag tror jag, såsom jag förut sagt, att det finns all anledning att fortsätta undersökningarna.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nestrup* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad allmänna beredningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 51, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Ang. landsbygdens avfolkning

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Nestrup* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 99;

Nej — 38.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. landsbygdens avfolkning

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 52, i anledning av väckta motioner angående landsbygdens avfolkning och angående vissa landsbygdspöblem.

Till allmänna beredningsutskottet hade hänvisats följande, av utskottet till samtidig behandling upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 196, av herr *Widén*, och II: 243, av herr *Jönsson* i Ingemarsgården, i vilka motioner hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening måtte framföra,

att avfolkningsproblemen i vissa landsdelar och kommuner vore av den natur och av den räckvidd, att de tarvade största uppmärksamhet,

att Kungl. Maj:t därför i utredningar, som hade samband med avfolkningens följder, måtte fästa uppmärksamhet vid att vid utredningen skulle beaktas de problem, som avfolkningen medförde,

att 1958 års skatteutjämningskommitté måtte få uppdrag att särskilt undersöka följderna av det vikande befolkningsunderlaget i vissa kommuner och framlägga de förslag, som kunde anses påkallade för att skattehördan i dessa kommuner

Ang. landsbygdens avfolkning

icke ytterligare skulle påskynda avfolkningen; samt

2) motionen I:500, av herr *Torsten Andersson m. fl.*, i vilken motion förslagits, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att de i motionen berörda problemställningarna måtte bli föremål för utredning och att förslag måtte framläggas för riksdagen i enlighet med motionens syfte. I denna motion hade upptagits vissa frågor, som särskilt berörde jordbrukets problem i samband med avfolkningen i vissa kommuner.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet hemställt, att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I:196 och II:243 samt motionen I:500 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört.

Utskottet hade i likhet med motionärerna ansett, att de problem, som ägde samband med tendenserna till avfolkning av vissa områden i vårt land, hade en vidsträckt och allvarlig innebörd. Enligt utskottets mening kunde man emellertid mot bakgrunden av det praktiska arbete, som nu bedreves, och en omfattande utredningsverksamhet knappast räkna med att motionernas syfte skulle vara betjänt av att ytterligare utredningar tillsattes. Utskottet hade emellertid funnit det angeläget, att de resultat, som framkomme genom utredningsarbetet och genom erfarenheterna i den praktiska verksamheten, så snart ske kunde skulle leda till åtgärder.

Herr **WIDÉN** (fp):

Herr talman! Allmänna beredningsutskottet har nedlagt ett betydande arbete på behandlingen av denna motion och i sitt utlåtande så småningom kommit fram till en hemställan om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna hur allvarligt utskottet ser på den fråga som brukar kallas landsbygdens avfolkning.

Det rör sig om ett mycket komplicerat problem som kan ses från många aspek-

ter. Motionärerna representerar Jämtlands län, och bakgrunden till vår motion är att länet under 1950-talet förlorade ungefär 11 000 människor och att avtappningen föregående år fortsatte och nådde upp till siffran 2 200; det finns också tecken som tyder på att denna process kommer att fortsätta.

Orsakerna till landsbygdens avfolkning har ju debatterats ofta och omsorgsfullt, särskilt i år, och är väl kända för kammarens ledamöter. Särskilt arbetsmarknadsstyrelsen framhåller dock med skärpa att rationaliseringen inom jordbruket och skogsbruket leder till minskat behov av arbetskraft och ett vikande antal självständiga brukningsdelar.

Nu är avfolkningen, i vårt län liksom i andra län, aldrig likformig. Den synes mest drabba kommuner som ligger perifert och som har starka inslag av jord- och skogsbruk. Fortsätter avfolkningen blir läget för dessa kommuner verkligt besvärligt. Möjligheterna till sysselsättning försämras, valet av yrke blir alltför ensidigt och starkt begränsat. Skatteunderlaget minskar och skattesatsen stiger. Vi får över huvud taget en försämrad kommunal service. Svårigheterna blir undan för undan större när det gäller att åstadkomma ett något så när godtagbart skolväsen. Vi får en betänkelig skevhet i åldersfördelningen med ett mycket stort antal åldringar, och mot den bakgrunden blir det väl svårare att vara optimist inför utvecklingen och att se en ljusnande framtid. Inför dessa perspektiv flyr ungdomen, och i längden kan väl inte dessa kommuners så att säga ödesbestämda utveckling få fortsätta utan några ingripanden och hänsynstaganden.

Utskottet förutsätter att 1958 års skatteutjämningskommitté har sin uppmärksamhet riktad just på dessa ting. Häri kan man väl oreserverat instämma, och det är väl inte alldeles otroligt att även andra åtgärder måste till för att inte situationen skall bli alltför betungande för just dessa kommuner. Vi rör oss här i stor utsträckning med förhållanden över vilka kommunerna inte kan råda.

Det är lätt att säga, som man ibland

Ang. landsbygdens avfolkning

brukar göra, att de väl själva skall kunna ta initiativ och söka bromsa denna utveckling. Nu är väl en pånyttfödelse av de gamla näringsfången inte att räkna med, och inte heller kan man väl räkna med — vilket också lär vara en huvudpunkt i resonemanget — att alla dessa kommuner kan bli industrialiserade. Vi kan inte räkna med att en industrialiseringsprocess skall söka sig till varje kommun i detta land.

Huvudfrågan, som man särskilt har resonerat om under innevarande år, när det gäller industrien och lokaliseringsproblemen är alltså huruvida industriens behov av arbetskraft skall tillgodoses genom att arbetskraft flyttas från de industrifattiga områdena eller om det finns möjligheter att förlägga en industri till dessa områden, vilken tar i anspråk där befintlig arbetskraft. Arbetsmarknadsstyrelsen har i princip ingenting emot att den sistnämnda utvägen används.

Om vi tar Jämtlands län som exempel, är det ju i hög grad ett industrifattigt län. Därest det nu är sant att befolkningen i jordbruks- och skogsbruksområdena tvingas gå över till andra näringar och att det är fåfängt i längden att söka hindra denna övergång, men möjligen att lindra den med omskolning och övriga åtgärder, måste dock frågan ställas, om denna arbetskraft alltid skall behöva flyttas så långa vägar.

När det gäller att reda upp dessa förhållanden och att få till stånd en lokalisering, som är geografiskt mera jämn, finns det väl ingen kungsväg, och det är farligt att hänge sig åt ett rent önsketänkande. En del faktorer kanske man dock kan uppmärksamma i sammanhanget. Statens egen lokaliseringspolitik i fråga om förläggning av allmänna institutioner, skilda slag av utbildningsanstalter etc. spelar en inte oväsentlig roll. Det rör sig här om städers och orters *centralitet*; ordet då taget efter de sakkunnigas innebörd. Ortens förmåga att tjäna skilda intressen och skilda intressenter är av reell betydelse, och därvidlag är en mångsidighet mycket önskvärd.

Här ligger nu ett förslag inom kommu-

nikationsdepartementet om en rationalisering av vägförvaltningarna med en åtföljande centralisering till avsevärt större vägförvaltningsdistrikt. Utan att ingå på detta förslags fördelar och nackdelar må här endast sägas, att den förflyttning som enligt detta förslag skulle kunna tänkas äga rum — nämligen förflyttning av vägförvaltningen från Jämtlands enda stad — har bedömts bli ytterligare en negativ faktor i utvecklingen. Vi kanske alla kan förstå de uppbragta rösterna inom länet från dem som följer med i utvecklingsförloppet vid meddelandet om detta flyttningsförslag: Även detta! Är det inte nog vad som hittills skett?

Man har på arbetsmarknadshåll sagt, som nämnts, att alla kommuner inte kan bli industrikommuner, utan att vi väl får nöja oss med att i största möjliga utsträckning söka skapa tätorter och i dessa få till stånd den nödvändiga centraliteten, orter med förmåga att vara serviceplatser med ett något så när differentierat näringsliv. Det var ju en av huvudtankarna i kommunindelningssakkunnigas förslag att genom större kommunala enheter få till stånd centralorter. Alltjämt äger denna tanke giltighet, och en kommunindelning som bygger på den lär väl så småningom arbeta sig fram genom utvecklingens egen tyngd med anpassning till tidens krav.

Serviceverksamheten i all ära, men i längden är nog enbart sådan otillräcklig. Den rent produktiva verksamheten måste eftersträvas. Och utan att ingå på företagarföreningarnas verksamhetsform måste jag säga, att dessa föreningar har en mycket gagnarlig uppgift. Den översyn av företagarföreningarnas organisation och arbetsformer, som handelsministern nyligen ställde i utsikt för att ge föreningarna resurser till en effektiv insats, är att hälsa med tillfredsställelse. Vi hoppas att denna översyn skall lämna utredningsresultat redan i en mycket nära framtid.

Även en liten industrianläggning kräver kapital för sin start. Större eller mindre investeringar är alltid ofrånkomliga. Lika ofrånkomligt är att före-

Ang. landsbygdens avfolkning

tagen måste drivas efter de ekonomiska lagarna för att i längden kunna bestå på naturlig basis. Vi kommer väl inte ifrån dessa fundament, när vi syftar till en spridning och fördelning av industriföretag. Men kanske kan i alla fall denna spridning inte ske utan att man sätter dessa lagar ur spel. Vissa av våra industrier har upprättat mindre eller större fabriksenheter för tillverkning av delar och dylikt på olika platser, varvid syftet har varit att åstadkomma en reell spridning. Efter vad som förmäles har detta kunnat ske enligt godtagbara kalkyler och med godtagbara ekonomiska utslag. Kan en sådan medveten spridning mana till efterföljd, vore det ytterst tacknämligt och i alla avseenden något eftersträfvansvärt.

Men, som redan är sagt, det torde inte finnas någon kungsväg att beträda för att åstadkomma en allmänt accepterad lösning av de problem som folkmobilt flyttningen för med sig, och de i motionen framförda yrkandena ger inte heller denna lösning — det skall villigt erkännas. Men nog måste väl debatten i denna sak fortsätta och alla förslag prövas, nya initiativ tas och alla goda krafter samverka för att nå det möjliga. En fortsatt uttunning av stora områden av landet har sina allvarliga och påtagliga risker. Samhällsplaneringen både i stort och smått lider av osäkerheten inför framtiden. Vi måste väl också se det som någonting betänkligt att utvecklingen leder till en viss misströstan, en viss pessimism, inför ständigt stegrade svårigheter.

Ja, herr talman, även om utskottets hemställan i anledning av motionerna inskränker sig till en skrivelse till Kungl. Maj:t för att ge till känna vad utskottet anfört, så är dock utlåtandet så utförligt och så positivt, att jag kan yrka bifall till utskottets yrkande.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Jag kan instämma i vad föregående talare här sagt, men jag vill ändå yftra mig i korta ordalag med anledning av länsutredningens förslag.

Enligt gjorda befolkningsprognoser kommer folkmängden i Jämtlands län att minska med cirka 15 000 personer fram till år 1975. Åldersfördelningen i jämförelse med riksgenomsnittet visar enligt samma prognoser att de produktiva åldrarna 15—40 år blir underrepresenterade, medan gruppen över 65 år blir betydligt överrepresenterad.

Orsakerna till befolkningsminskningen är att söka i den fortgående rationaliseringen och mekaniseringen och i bristen på lämpliga arbetstillfällen.

Gruppen anställda inom industri och gruvbrytning hade under åren 1950—1960 ökat med endast 0,1 procent i länet mot 16,1 procent för hela riket. Inom industri och hantverk, om man borttar byggnadsverksamheten, är 14,7 procent sysselsatta inom länet, för hela riket 36 %. Jag vill särskilt understryka att medelinkomsten inom länet år 1960 var 2 223 kronor per invånare. Riksgenomsnittet var samma år 3 532 kronor per invånare. Antalet skattekröner per invånare är för länets landsbygd 30,01 mot för rikets landsbygd 35,57 samt för Östersunds stad 49,56 mot för rikets städer 58,97.

Jag har velat tala om de här siffrorna för att ge en liten bild av förhållandena i länet. Skatteunderlaget är svagt, särskilt i jordbruks- och skogskommunerna; de skogskommuner där skogsbolagen är dominerande har dock något större skatteunderlag. Av det statliga skattebidraget gick 1,5 procent till kommuner inom länet år 1958. År 1962 gick 14,8 procent av dessa bidrag till länet.

Skall vi fortsätta med bidrag från staten på detta sätt eller skall vi försöka ändra på detta och försöka skapa andra förutsättningar?

Inom länsutredningen har speciella arbetsgrupper närmare granskat skogen, jordbruket och turismen, varvid särskilda delbetänkanden avgivits. Skogsutredningen har kommit fram till att en kraftig utbyggnad av länets skogsbilvägnät behövs samt att förutsättningar bör finnas för en halvkemisk fabrik i Storsjöbygden. Jordbruksutredningen har med

Ang. landsbygdens avfolkning

lönsamheten som riktpunkt diskuterat produktionsinriktningen för länets jordbruk, och turismens framtida förutsättningar har granskats. Beträffande malmtillgången har länsutredningen haft kontakter med SGU, som bedriver undersökningar vid Frostviken. Även andra industrier har kontaktats. Inom länet råder god tillgång på arbetskraft och även god tillgång på industrilokaler och industritomter. En nackdel är kanske att länets kommuner i regel ligger i högsta dyrortsgrupp, därigenom blir arbetskostnaderna relativt höga.

Vad jag egentligen här skulle vilja trycka på är ett särskilt bekymmer framför allt för skogsarbetarna. Vi vet ju att det nu pågår en omfattande arrondering och även rationalisering inom skogsbruket och att utvecklingen går ganska fort. Jag tänker på att när denna arrondering och rationalisering har börjat genomföras kommer man att stöta på svårigheter. Kanske kommer 30—40 procent av skogsarbetarna att bortrationaliseras? Det är inget ont sagt om detta, utan det är ett steg i rätt riktning att man rationaliserar, men man hyser naturligtvis bekymmer om möjligheterna att placera dessa arbetare. Framför allt tror jag att en rationalisering kommer att drabba de högre åldrarna såsom 50—55 år och uppåt.

Jag anser att man här bör söka finna en utväg för att hjälpa dem. Kommunererna kan givetvis ikläda sig beredskapsarbeten m. m. för att sysselsätta arbetskraftsöverskottet, men vi anser inom länet — och kanske inom hela Norrland — att staten här bör ytterligare träda emellan. Detta är ingen kritik, utan tvärtom.

Vi vet vad som skedde i Nordnorge. Där har man ökat kapitalet och utbyggnaden av industrier. I Sverige kanske man har gjort tvärtom för närvarande: man har flyttat industrier till tätorter söderut.

Vad som här är det riktiga kan inte jag bedöma, men det får väl framtiden utvisa. Jag frågar dock än en gång: Kan man inte vrida utvecklingen i annan riktning och även se till Norrland när

det gäller lokaliseringen av vissa industrier?

Vi vet också att den norska staten hade satsat särskilt mycket pengar för att få industrier i Nordnorge. Det första beloppet var på 180 miljoner kronor. Det har visat sig att detta har givit gott resultat. Man har haft ett program, som nu har fungerat i tio år, och det sägs att sysselsättningen har ökat och att medelinkomsten har stigit. Man har där gjort så, att man inriktat sig på stora, kapitalkrävande industrier. Man har inte plottat bort pengarna på småindustrier, utan man har i stället satsat dem på ordentliga industrier, som skulle kunna ge full sysselsättning.

Jag hoppas att vi också i Norrland kunde få den tingens ordning, att pengar satsades på de industrier som verkligen kunde ge ordentlig valuta. Jag tror inte man kan fortsätta med att bara ge statsbidrag. Om så sker kanske det blir kommunerna som får bära den tyngsta bördan.

Jag har inte något yrkande, herr talman! Jag har bara velat komma med en del propåer och tala om en del bekymmer, som vi har i de bygder jag är ifrån, nämligen Jämtland och Härjedalen.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag trodde inte att det skulle bli någon debatt i detta ärende, eftersom utskottet har varit mycket vänligt mot motionärerna. Jag ber för min del att få uttrycka min tillfredsställelse över det utlåtande som utskottet har avgivit, nämligen att utskottet skall låta Kungl. Maj:t veta vilken uppfattning utskottet har på denna punkt. Man får då bara hoppas, att Kungl. Maj:t måtte läsa vad utskottet har skrivit!

Efter allt det positiva som här har uttalats kan jag inte komma ifrån att det känns värmande under den obefintliga västen att höra så mycket positivt även när det gäller rationaliseringsverksamheten — inte minst skönt för den, som dels sysslat med den länge och dels då och då har utsatts för ordentliga över-

Ang. landsbygdens avfolkning

sköljningar av dem som har en annan uppfattning.

Jag hade tillfälle att i förra veckan möta en prominent partivän till herr Wikner, som hade en mening som betydligt avvek från herr Wikners. Kanske är sådant beroende på var man har råkat få sina bopålar här i landet, men jag tycker i alla fall att herr Wikner vid något tillfälle skulle ta honom i enrum och tala med honom, så kanske han kunde komma till en annan och bättre uppfattning. Det var på det sättet — för att nu ta ett konkret exempel — att han för sin del frågade ungefär som så: Vad hade min son på galejan att göra? Det var Valdemarsvik som avsågs. Fallet Valdemarsvik är väl känt för kammarens alla ledamöter, och jag behöver inte gå närmare in på det. Han menade, att i en sådan situation verkar ett obevekligt öde, som man inte kan korrigeras. De människor som bor där skulle ha sökt sig någon annanstans, när det företag som fanns inte kunde fylla uppgiften att tjäna som underlag för sysselsättningen på orten.

Det är klart, att man blir litet bekymrad över att höra sådant. Det har betygats från många håll, att detta problem är dagens och morgondagens verkligt stora samhällsproblem. Därför är det naturligtvis glädjande för mig, när det, som nyss här skedde, anförts positiva synpunkter från det parti som representerar regeringsunderlaget.

Till detta kan också läggas, att vi nu faktiskt har kommit så pass långt, att det sker en viss omlokalisering av sysselsättningen rent spontant även med hänsynstagande till de synpunkter, som man alltid anför, nämligen lönsamheten och de företagsekonomiska synpunkterna. Det har blivit så att arbetskraftsproblemet till syvende og sidst har kommit att övertyga företagarna om att de måste flytta på sig för att möta arbetskraften, d. v. s. söka upp den där den finns.

Sedan var det ett par saker i herr Wikners anförande, som jag skulle vilja stanna vid. Han talade om skatteunderlaget och skattetillgångarnas betydelse. Jag vill gärna gripa tillfället i flykten och

säga, att just förmågan att bära skatt är avgörande på denna punkt. För mig är det nämligen alldeles klart att man, när man går att angripa lokaliseringsspörsmålet över huvud taget, måste angripa skatteproblemet i grunden. Denna fråga prövas nu av en utredning, och från centerpartiet har anvisats en väg som jag tror skulle vara framkomlig och riktig i detta sammanhang: man för upp alla kommuner till en viss ekonomisk nivå, från vilken de skulle kunna operera med sina egna tillgångar och uppbygga sin verksamhet efter eget skön.

Man har vid tidigare tillfällen åberopat fallet Valdemarsvik. Där har det visat sig, att företagarna får ersätta de anställda arbetarna för en del av den ökning av skattebördan, som uppkommit på grund av flyttningen till en ort med högre utdebitering.

En skatteutjämning skulle vara någon-ting avgörande när det gäller diskussionen om lokaliseringen, därför att då skulle man plocka bort ett handikapp som de flesta kommuner har, naturligtvis inte minst norrlandskommunerna, ett handikapp som i detta sammanhang synes mig hart när oöverkomligt. Skulle man kunna åstadkomma denna skatteutjämning, så skulle det innebära, att de människor som bor i kommunerna skulle bli föremål för den kommunala omvårdnad och trivselskapande verksamhet som är nödvändig och som dagens medborgare har rätt att kräva av samhället.

Herr Wikner nämnde en annan sak, som jag skulle vilja göra några invändningar emot. Han sade, att man i ett visst sammanhang inte har »plottrat bort sig på småindustrier», utan skapat stora, rejäla företag.

Jag har den bestämda uppfattningen, att vi inte löser frågan om den roll sysselsättningen skall spela för att hålla kvar befolkningen på olika orter, om vi säger tack och adjö till småindustrien. Det är i vissa kretsar högst opportunt att säga, att man har »plottrat bort sig» i lokaliseringsverksamheten. Den mest prominente företrädaren för lokaliseringsarbetet, ordföranden i lokaliseringsutredningen, har fått namn om sig att han fö-

Om en intensifierad hemsamaritverksamhet

reträder plottrandets idé. Vi kommer emellertid aldrig fram till en lösning av dessa frågor, om vi inte satsar på småindustrien, vilken måste vara det riktiga objektet när det gäller att upprätthålla sysselsättningen. Stora företag i all ära, men förekomsten av sådana kan medföra konsekvenser som man inte väntat. Det kan bli en koncentration av befolkningen och en uppsugning av människorna från vissa trakter, som man inte kan anse vara önskvärd om man skall arbeta för lokalisering ur befolkningsynpunkt.

Vi har all anledning att satsa hårt på de små företagen, därför att de tillsammans svarar för en mycket betydande — för att inte säga avgörande — del av våra sysselsättningsresurser. På den punkten emotses vi med stort intresse den utredning som skall utföras beträffande företagareföreningarnas roll i fortsättningen och deras resurser och möjligheter att verka för att stödja just denna företagsamhet, som jag och många med mig anser ha en sådan avgörande betydelse för möjligheten att hålla befolkningen kvar ute i bygderna.

Jag är således alldeles övertygad om att man gör lokaliseringssidan en mycket stor otjänst, om man försöker rensa bort småföretagsamheten.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Herr Andersson har faktiskt missförstått vad jag sade om storindustrien. När jag talade om hur man i Norge satsade på storindustrien, var det ingen rekommendation från min sida. Men jag menar samtidigt, att om man skall försöka göra någonting, som verkligen ökar sysselsättningen, skall man faktiskt satsa på större industrier. Jag har inte nämnt ett ord om att jag är emot småindustrien. Tvärtom anser jag att man naturligtvis måste bibehålla den i samma utsträckning som hittills.

Sedan, herr Andersson, vill jag gärna ha reda på vem den där mannen var. Jag har varit här så kort tid, att jag inte känner alla.

Jag har ännu inte blivit varm i kläderna i denna sal, men trots detta är det väl

inte förmätet om jag talar om hur jag, som kommer från den bygden, känner det och hur jag tycker att man skulle kunna klara detta problem. Har jag fel på någon punkt, är jag beredd att ändra mig. Men alla har rätt att yttra sig i kammaren och dra sitt strå till stacken.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag vet inte om jag har missuppfattat herr Wikner, men när han står här och säger, att man i Norge gjort stora företag och inte plottrat bort sig på småindustri, så drog jag den slutsatsen, att det var hans innersta mening att man i Sverige inte skall plottra bort sig på småindustrien. Jag tror inte att jag har begått någon större synd i det sammanhanget — det kan knappast vara fel att uppfatta hans yttrande på det sätt jag gjort.

Jag är glad över att herr Wikner gett uttryck för de synpunkter som han framfört här i dag. Jag skulle önska, att det vore många fler i hans parti som talade på samma sätt som han. Och privat skall jag tala om för herr Wikner, vem den man egentligen var som jag syftade på.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om en intensifierad hemsamaritverksamhet

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 53, i anledning av väckta motioner om en intensifierad hemsamaritverksamhet.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 502, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 586, av herr *Hedlund m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en skyndsamt utredning om vilka åtgärder som kunde bli erforderliga för en intensifierad hemsamaritverksamhet samt en kartläggning av det framtida behovet av hemvård åt

Om en intensifierad hemsamaritverksamhet

åldringar i enlighet med motionernas syfte.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att de likalydande motionerna I: 502 och II: 586 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! I de motioner, som kammaren nu går att behandla, hemställes om skyndsamt utredning om vilka åtgärder som kan bli erforderliga för en intensifierad hemsamaritverksamhet och en kartläggning av det framtida behovet av hemvård åt åldringar.

Vi motionärer konstaterar med tillfredsställelse, att utskottet helt delar vår mening att det är en angelägen uppgift för kommunerna att tillse, att åldringar om de så önskar beredes möjlighet att bo kvar i sina hem och att även ensamstående familjeförsörjare skall kunna erhålla hjälp med barntillsyn.

Jag konstaterar att därmed råder enighet om principen att vi så långt det finns möjligheter skall försöka hjälpa de äldre människor, som önskar stanna kvar i sina hem. När det sedan gäller det praktiska genomförandet av detta uppstår en hel rad olika problem. Vi har här dragit fram speciellt en sak, hemsamaritverksamheten. Jag kanske skall konstatera att vi inom den meningsriktning, som jag företräder, sedan åtskilliga år arbetat för denna sak och att vi vunnit en viss framgång, i det att Kungl. Maj:t uppdragit åt socialpolitiska kommittén att företa en översyn och kartläggning, varigenom den punkten i motionerna blivit tillgodosedd.

När det sedan i övrigt gäller hemsamaritverksamheten är det svårt att bedöma vilken utveckling den fått. Den började 1950, och nu säges det från arbetsmarknadsstyrelsen att utbildningen av hemsamariter enbart under våren 1962 beräknas till 2 700 i cirka 300 kommuner. Jag tror inte att detta resultat är tillfredsställande på långt när, och jag kan inte heller acceptera utskottets skrivning, där det heter att man knappast bör räkna med möjligheten av nå-

gon ytterligare forcering av arbetet. Det står i viss motsättning till att arbetsmarknadsstyrelsen i skrivelse till länsarbetsnämnderna framhållit, att stora ansträngningar bör göras för att ordna ytterligare kurser samt också erbjudit sig att bistå med utformningen av sådana kurser. Det tyder på att arbetsmarknadsstyrelsen, som säkerligen väl känner till området, anser att det behövs betydligt mer utbildning av hemsamariter än hittills.

Med hänsyn till vad som sagts i övrigt av utskottet, att vi kanske bör avvakta vad som sker när denna kartläggning och denna översyn blir färdiga, och eftersom ingen reservation är fogad till utskottets utlåtande, skall jag nu inte på något sätt pressa saken ytterligare, utan jag avstår, herr talman, från att yrka bifall till motionerna.

Fröken NORDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag kan inte underlåta att i kammaren redovisa, hur förvånad jag blev när jag läste allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 53. Allmänna beredningsutskottet har hos arbetsmarknadsstyrelsen och hos överstyrelsen för yrkesutbildning förhört sig om hemhjälpen åt gamla och sjuka för att kunna ge motionärerna och riksdagen en bild av verksamheten. Jag skall oförbehållsamt erkänna att arbetsmarknadsstyrelsen med sina stora resurser och överstyrelsen för yrkesutbildning de sista åren gjort ett mycket gott arbete för att rekrytera och utbilda vad man oftast med ett gemensamt namn kallar hemsamariter, d. v. s. hemhjälpare åt gamla och långvarigt sjuka. Man har all anledning tro att dessa verk kommer att bedriva detta arbete med all kraft även i fortsättningen.

Men nog hade det varit lämpligt om man också hade förhört sig hos det ämbetsverk som sysslar med åldringsvård och som dessutom är tillsyningsmyndighet för den sociala hemhjälpen, av vilken hemhjälpen åt gamla är en gren, nämligen socialstyrelsen.

Då hade utskottet kunnat få en redo-

Om en intensifierad hemsamaritverksamhet

görelse för den för åldringar speciella hemhjälps utveckling från 1950, då den var ett okänt begrepp i Sverige, till den dag som i dag är, i stället för en kortfattad redogörelse enbart för utbildningen. Den intresserar naturligtvis motionärerna i och för sig men kan väl knappast tillfredsställa dem. Vill man ha den kartläggning som motionerna syftat till, så vill man väl också ha en redogörelse för status quo.

Socialstyrelsen har genom skrivelser till kommuner och ständig distribuering av artiklar i ämnet, genom en omfattande föredragsverksamhet inför länsvis ordnade konferenser (landsting, Landskommunernas förbund, Socialvårdsförbundet) samt genom rådgivning direkt till kommuner som önskar sådan hjälp gett impulser och främjat verksamheten. Ämbetsverket följer också verksamheten genom årligen återkommande intervjuer med landets alla kommuner. Hade utskottet hört sig för hos socialstyrelsen, hade motionärerna och kamrarna kunnat få veta bland mycket annat, att landets hemvårdarinnor förra året hjälpte 24 189 gamla, vilket beräknas ha kostat kommunerna 6,6 miljoner kronor, att det finns särskild hemhjälp åt gamla, d. v. s. hemsamaritverksamhet, i 730 av landets något mer än 800 kommuner och att kurser förra året kom till stånd i 208 kommuner, att förra året hjälptes av samariter sammanlagt 59 991 gamla, vilket i runt tal kostade 33 232 000 kronor, att enbart veckan 4—10 februari 1962 hjälptes exakt 32 200 gamla och 1 911 invalider eller sammanlagt 34 111 personer av 14 858 samariter, att 3 209 av dessa personer hade anmält sig vilja komma in på ålderdomshem samt att 793 av läkare förklarats vara i behov av vård på institution för långtidsvård.

Den sistnämnda siffran, 793, är inte uppmuntrande, eftersom man till den får lägga en stor del av de långvarigt sjuka, som hjälpts i landstingens hemsjukvård, vilken för övrigt förra året kostade 14 843 000 kronor.

I herr Bengtsons eget län, Jönköpings län, är den kommunala hemhjälpen åt gamla i motsats till landstingets hem-

sjukvård dåligt utbyggd. Sista veckan i januari hjälptes nämligen bara 674 gamla och invalider, vilket i förhållande till siffran för landet i dess helhet, 34 111, är ganska litet. Jönköpings läns landstings anslag till hemsjukvård åt långvarigt sjuka är däremot till storleken det tredje i landet. Det uppgår nämligen till 1 400 000 kronor och kommer i turordning närmast efter anslagen i Stockholms läns landsting på 1 935 000 kronor och i Älvsborgs län på 1 500 000 kronor.

Jag var i Jönköpings län så sent som i lördags och höll föredrag om öppen åldersvård vid ett sammanträde, som socialvårdsförbundet i länet hade anordnat med deltagare från samtliga kommuners socialnämnder och hemhjälpnämnder. Jag har säkert fem gånger besökt länet och talat om samma ämne vid länskonferenser. Det är ganska trögt att där få något gjort på det här området, herr Bengtson. Det kan finnas många förklaringar härtill. Det kanske finns kvar en mer omfattande grannhjälp och släkthjälp än på andra håll. Det vill väl både herr Bengtson och jag gärna tro, då vi ju båda känner oss som goda smålänningar, även om vi har emigrerat. Det är klart att landstingens stora insatser också gjort kommunala insatser mindre behövliga. Men nog finns det ännu anledningar till många kommunala initiativ på detta område — det kan herr Bengtson hälsa sina partikamrater, liksom jag kan hälsa mina och de andra partiernas representanter sina partikamrater där nere.

Barnvaktstjänst, som allmänna beredningsutskottet nämner, fanns vid årsskiftet 1961/62 i 19 kommuner.

Jag delar utskottets uppfattning att någon vidare utredning inte är påkallad eftersom bl. a. socialpolitiska kommittén sysslar med denna verksamhet. Jag har för övrigt en ganska lång erfarenhet av att utredningar på detta speciella område, t. o. m. på det kommunala planet ger de så litet. Det hänger så mycket på den som blir arbetsledare, och det hänger så mycket på vad kommunerna till syvende og sidst vill satsa ekonomiskt, och mycket hänger på tillgången till ar-

Om en intensifierad hemsamaritverksamhet

etskraft, som ju kan växla från tid till annan. Detta märker vi inte minst i storstäderna. Vi hade t. ex. i Göteborg under en vinter för några år sedan många hundra som ville arbeta som hemsamariter men som man inte behövde ta i anspråk, men sommaren därpå rådde, alla goda förberedelser och allt förutseende till trots, en i det närmaste katastrofal brist på arbetskraft. Så kan tillgången växla bara på ett par månader. Jag tror att hemhjälpen åt gamla måste växa fram naturligt och stegvis. Inom hemhjälpen och hemvården har man ju den fördelen framför nästan all annan social verksamhet att den inte kräver investeringar i byggnader och därför lämnar tillfälle till inspiration.

Eftersom hemhjälpen åt gamla och öppen sjuk- och åldringsvård varit mitt skötebarn i arbetet i 12 år, alltsedan den dag då jag såg hur den fungerade i England — det land efter vilket vi tagit exempel — instämmer jag gärna liksom herr Bengtson i alla de synpunkter på verksamhetens betydelse som kommit fram både i motionerna och i utskottsutlåtandet.

Jag har intet yrkande men har velat lämna denna redovisning.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 375, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om till-

sättning av fluor till vattenledningsvat-
ten; och

nr 376, i anledning av väckta motioner om bestämmelser rörande tillstånd att förändra vattnets kemiska beskaffenhet i allmän vattenledning.

Anmälades bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 379, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse, m. m.;

nr 380, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 31 angående utveckling av försörjningsmöjligheterna i Tornedalen jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 381, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 och 5 §§ förordningen den 27 mars 1953 (nr 95) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.22.

In fidem

Fritz af Petersens